

Québec'in Baharı: Neoliberalizm, Direniş ve Devlet

Onur Ağkaya, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: onuragkaya@gmail.com.

Ayfer Genç Yılmaz, İstanbul Ticaret Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: ayfergenc@gmail.com.

Özet

Dünya genelinde farklı ülkelerde, toplumsal hareketler neoliberal rejimler karşısında giderek seslerini yükseltiyorlar. Kanada tarihinin en geniş toplumsal hareketi olarak nitelendirilen Québec'in *Printemps Erable*'i, şüphesiz, bu hareketler arasında önemli bir yer işgal ediyor. Bu çalışma, bir öğrenci hareketi olarak başlayan ve liberal Charest hükümetinin öğrenci harçlarına beş yıllık süre içerisinde yüzde 75 zam yapılmasını öngören kararının yol açtığı 2012 yılındaki öğrenci direnişini analiz etmek niyetindedir. Öğrenci hareketi olarak başlayan direniş, bir süre sonra, neoliberalizme karşı bir toplumsal hareket niteliğine bürünmüştür. Hareketin karakterinde yaşanan bu değişim, Charest hükümetinin öğrenciler karşısındaki baskıcı tavrı ve müzakere yerine şiddeti seçmesiyle yakından ilişkilidir. İfade, örgütlenme ve gösteri düzenleme özgürlüklerine büyük kısıtlamalar getiren olağanüstü nitelikteki 78 No'lu Kanun, bu bağlamda, öğrenci hareketi açısından bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Kanunun yürürlüğe girmesini takip eden süreçte hareket gelişmiş, kendisine yönelik desteği arttırmış ve bir toplumsal kalkışmaya dönüşmüştür.

Bu bağlamda, çalışma, Québec öğrenci hareketini hazırlayan koşullara ve hareketin kendisine yönelik gelişen devletin reaksiyonu ile nasıl evrildiğine odaklanmak niyetindedir. Bunun için, ilk olarak, kapitalizmin neoliberal evresine odaklanmak suretiyle öğrenci borçlarındaki artış ve eğitimin metalaşması sorunsalları analiz edilecektir. İkinci olarak neoliberal Charest hükümeti tarafından olağanüstü kanunların ve polis gücünün genişletilmesi ve yüceltilmesi meselelerine ışık tutulacaktır. Bu şekilde, Charest hükümetinin öğrenci direnişine yönelik baskıcı davranışı ve bunun *Printemps Erable*'in gelişimine yönelik etkileri çalışma kapsamında incelenecektir.

Anahtar sözcükler: Québec, neoliberalizm, devlet, baskı, toplumsal hareket.

Abstract

Across the globe and throughout different countries, social movements are speaking out against neoliberal regimes. Québec's *Printemps Erable*, the largest social protest in Canadian history occupies an important place among these social movements. This article aims to analyze the 2012 Québec Student Strike, which was sparked by the decision of the governing Parti Liberal du Québec to increase tuition fees by 75 per cent over the next five years. The student strike then developed into a social movement against neoliberalism as a whole. In other words, the students' fight has become one front in a broader struggle for social justice and the reorganization of society. This

transformation of the movement, from a student strike to a social movement against neoliberalism, is deeply linked to the repressive attitude of the Charest government towards students and its decision to choose violence over discussion. Bill 78, an emergency law that brought huge restrictions on liberties of expression, association and assembly, signified a major turning point for the Québec student strike. Following on from this, the strike has progressed, expanded its support base and developed into a popular uprising.

This study will focus on the underlying reasons for the emergence of the Québec Student Movement and its evolution in relation to the state's response to it. To this purpose, primarily, it will analyze the neoliberal phase of capitalism by putting emphasis on the increase in student debt and the commodification of education in the neoliberal age. Secondly, it will shed light on the enlargement and empowerment of the police force and the enforcement of emergency laws under the neoliberal Charest government. Here, the repressive attitude of the Charest government of Québec towards the student strike and its effects on the evolution of *Printemps Québécois* will be studied.

Keywords: Québec, neoliberalism, state, repression, social movement.

Giriş

“Bu bir öğrenci hareketi değil, bu toplumun tümünden uyanışı”
Québec öğrenci hareketinde yer alan pankartlarda geçen bir slogan

2012 yılında Amerika kıtası, tarihinde eşine az rastlanır bir toplumsal harekete tanıklık etmiştir.“Neoliberalizme karşı bugüne kadar gerçekleştirilen en büyük başkaldırlardan biri” (Luckas, 2012) olarak nitelendirilen Québec Öğrenci Hareketi bağlamında Kanada'nın Québec eyaleti, tarihinin en yoğun ve en uzun süreli toplumsal hareketine sahne olmuştur (Savard, 2013). Direniş ve isyanın merkezinde ise üniversite ve öğrenciler bulunmaktadır.

Refah devleti uygulamalarının ulusal ve kültürel kimliğin önemli bir parçasını teşkil ettiği Québec'te, Liberal Jean Charest başkanlığındaki hükümetin, üniversite harçlarında beş yıllık süre içerisinde kademeli bir biçimde artış öngören ekonomik planı, hızla büyüyen öğrenci hareketinin direnişiyile karşılaşmıştır. Öyle ki gösterilerin başladığı Şubat ayından tam bir ay sonra Québec'in öğrenci nüfusunun yüzde 75'i -300.000 öğrenci- harçlara yapılan zammı protesto etmek amacıyla sokaklarda yerini almıştır.

Hükümetin, kısa süre içerisinde, öğrenci hareketinin örgütleriyle oturduğu müzakere masasından kalkıp tümüyle baskı politikalarına yönelmesini takiben hareketin niteliğinde ve kapsamında büyük bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Liberal hükümetin harç artışı tasarısını protesto gösterileriyle başlayan eylem 22 Mayıs

tarihinde yaklaşık 400-500 bin kişinin katıldığı kitlesel bir eylem niteliği kazanmış ve toplumun geneline yayılmıştır. Bu hâliyle, Québec Öğrenci Hareketi, eğitimin metalaşması sorunsalından polis şiddetine kadar pek çok meseleyi toplumsal hareketlerliteratürü bağlamında ama Québec örneği temelinde yeniden tartışmaya açmıştır.

Toplumsal hareketler, özgün yerel koşullara göre şekillenen özgüllükler taşımaktadır. Bununla birlikte, her biri ayrı ayrı ele alındıklarında, ortak nitelikleri ve birbirlerine yaptıkları çağrılar gözden kaçırılacak, nihayetinde, bu mücadeleler arasında ilişki kurmak da zorlaşacaktır. Hardt ve Negri'nin (2012: 8-10) dikkat çektiği gibi, 2010'da, Tunus'ta bilgisayar programcılığı eğitimi almasına rağmen seyyar satıcılık yapan Bouzid'in kendini yakmasıyla başlayan, daha sonra Mısır, Bahreyn, Yemen, Libya ve Suriye'ye yayılan protestolar; yine eş zamanlı olarak farklı coğrafyalarda -Wisconsin Eyalet Meclisi'nde; İspanya'da *Indignados* hareketinin Madrid ve Barcelona meydanlarında; Atina'da Syntagma Meydanı'ndaki- işgaller, Tottenham'daki ayaklanmalar ve 17 Eylül 2011 *Occupy* vb. hareketler boyunca katılımcılar, "siyasal, sosyal ve ekonomik adalet" temelli birçok talepte birleşmiş, benzer direniş stratejilerine başvurmuş ve birbirlerinin mücadelelerini sahiplenme çağrısında bulunmuştur.

Yerel farklılıkları ve benzer nitelikleriyle birlikte ele alındığında, toplumsal hareketler, ani irrasyonel patlamalar değildir. Bu siyasal hareketler, tarihsel bir süreç olarak "kapitalizm" in ve aynı zamanda, kapitalizmin içinde bulunan evresinde, siyasal ve ekonomik politikaların koşullandığı çelişkilerin içkin olduğu toplumsal ve siyasal ortamda yükselen, devrim hâlindeki açık uçlu süreçler olarak tahlil edildiğinde anlamlandırılabilir.

Hardt ve Negri (2012) *Duyuru*'da, 2011 sonrasındaki isyan ve devrim hareketlerinin ortaya çıktığı genel toplumsal ve politik koşulların irdelenmesi için; "borçlandırılan, medyalaştırılan, güvenlikleştirilen ve temsil edilen" olmak üzere dört öznel figür önermektedir. Bu çalışmada açısından Hardt ve Negri'nin sunduğu öznelleşme tipolojisinin önemi, toplumsal hareketler çalışmalarında, son yıllarda bilinçli ya da farkında olmadan ihmal edilen kapitalizm terimine (yeniden) yaptıkları vurgudan ve ayrıca, toplumsal hareketler karşısında devlet tarafından alınan tedbirlerin ve polis tarafından uygulanan şiddetin katalize edici rolüne dikkat çekmelerinden gelmektedir. Bu noktadan hareketle, refah devletinden sonra refahın yeniden yapılandırılmasında, Hirsch'in (2011:207) dikkat çektiği üzere, küreselleşmenin etkisiyle "devleti, tükenmekte olan bir model veya ekonomik süreçlerin etkin olmayan bir iletişim merci olarak algılamak, kapitalist güç-iktidar-şiddet bağlantısını gözden kaçırmak tehlikesini içinde taşır". Çünkü kapitalist birikim süreci içinde sınıfsal ilişkilerin ve

çelişkilerin yanında, devlet de politik, hukuki, ekonomik ve güvenlik kurumlarıyla birlikte yeniden üretilmektedir. Devlet, bu yeniden üretim süreci içinde, kapitalist üretim ilişkilerinin merkezî bir unsuru olarak kalmayı sürdürmektedir. Dolayısıyla, toplumsal ilişkilerin ve sınıf ilişkilerinin bir taşıyıcısı olarak, devlet içinde kurumsallaşmış iktidar koşulları, toplumsal süreçlerde belirleyici bir rol oynamaya devam etmektedir.

Bu teorik bağlamdan hareketle çalışmada, öncelikle, Québec Öğrenci Hareketi'nin ortaya çıkışına zemin hazırlayan nedenler anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Diğer bir deyişle toplumsal hareketin üzerinde yükseldiği Québec'e özgü sosyo-ekonomik şartlar bölüm kapsamında ayrıntılarıyla incelenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, ibre devletin baskı aygıtlarına çevrilecek ve özel olarak yargı ve polis, Québec Öğrenci Hareketi karşısında, hükümet tarafından neoliberal politikaların gerçekleştirilebilmesi amacına yönelik olarak kullanılma çabası ve bunun hareketin gelişimine yönelik etkisi tartışmaya açılacaktır.

Québec Öğrenci Hareketinin Ekonomi-Politiği

Çalışmanın bu bölümünde, Québec Öğrenci Hareketi'nin ortaya çıkışında ekonomik unsurların önceliği göz önünde bulundurularak, neoliberal eğitim politikalarının etkisi sonucunda "yükseköğrenimin metalaşması" sorunsalı tartışılacaktır. Bu doğrultuda, öncelikle, ilk alt başlıkta toplumsal hareketler çalışmalarında kavramsal olarak kapitalizm vurgusunun azalmasına dikkat çekilecek, devamında refah devletinden sonra refahın yeniden yapılandırılmasındaki geçiş sürecinde, siyasal ve ekonomik politikaların eğitim alanındaki dönüştürücü yansımaları ele alınacaktır.

Kapitalizmin Geri Dönüşü ve Borçlandırılan Özne

İşleyişte, kürenin her köşesine yayılıp, gittiği yerlerdeki yapıları dönüştürürken, (özellikle Birleşik Devletler'de yapılan) toplumsal hareketlere dair akademik çalışmalarda, kapitalizmin toplumsal hareketlerdeki etkisinin bilinçli ya da farkında olmadan göz ardı edildiği görülmektedir. Hetland ve Goodwin'in (2013) ortaya koydukları üzere, son on yıllarda yapılan toplumsal hareketler konulu çalışmaların sayısında muazzam bir artış görülürken, dikkat çekici biçimde, kapitalizm, terim olarak ortadan kaybolmuştur. Hardt ve Negri'nin neoliberal politikalarla borçlandırılan özne önermesi, bu çalışma açısından önemli bir çıkış noktası sağlamakla birlikte, Québec Öğrenci Hareketi'nde ortaya çıkan talepleri ve sonraki süreci açıklamada tek başına yeterli olmayacaktır. Çünkü borçlandırılan özneler olarak öğrencilerin protestoları yalnızca öğrenim ücretlerindeki artışı değil, yükseköğrenim kurumlarını birer pazar alanına dönüştüren ve kendilerini beşeri sermaye olarak üreten neoliberal politikaları

ve daha sonra neoliberalizmin kendisini hedef almıştır. İşte kapitalizmin toplumsal hareketler literatüründe kaybolan ya da unutulmuş yerine Québec Öğrenci Hareketi'nin ekonomi-politiğini ele alan bölüm kapsamında sık sık değinilecektir. Ancak bundan önce, kısa bir parantez açmak suretiyle, Québec'te 2012 yılına kadar geçen sürede oluşan direniş kültürüne Québec Öğrenci Hareketi'nin temelini oluşturması bakımından değinmek gerekli ve önemli görünmektedir.

Québec'teki modern -seküler, sosyal demokratik ve milliyetçi- yükseköğrenim sistemi Sessiz Devrim'in¹ bir sonucudur. 1960'lardaki reformların en önemlileri arasında, eyaletin çevresinde kampüslerde olması planlanan Fransızca konuşulan üniversitelerin ve "genel ve profesyonel öğrenim yüksekokullarının" (*cégep* ya da *college*) entegre edilmesiyle bir eğitim sistemi yaratılması bulunmaktadır. Eyalet tarafından, Fransızca ve İngilizce konuşan kimselerin liseden mezun olmalarından sonra, öğrenimlerine devam edebilmeleri için meslek yüksekokulları ile üniversiteler arasında bu biçimde *cégepler* oluşturulmuştur. Québec'teki tüm üniversite öğrencileri önce iki yıl ve diğer öğrenciler üç yıllık mesleki ve profesyonel eğitim aldıktan sonra aynı diplomaya sahip olmaktadır (Remes, 2013). Diğer yandan, *cégeplerin* "karakteri" 1960'lardan sonra içinde yer aldıkları birçok grev ve işgal dizisinin sonucu olarak devrimci bir mirasta şekillenmiştir. Örneğin, Québec'teki öğrenci birlikleri yükseköğrenim kurumlarında, 1968'de harçlara yapılan zamlar; 1974'te daha fazla fon ve kredi sağlanması; 1978'de erişilebilir krediler ve burslar sağlanması; 1986'da harçlara yapılan zamlar; 1988'de yarı-zamanlı çalışan öğrencilere yardım sağlanması; 1990 ve 1994'te harçlara yapılan zamlar; 2005'te öğrencilere yapılan yardımların kredilere dönüştürülmesi ve 2007'de harçlara yapılan zamlar için greve gitme kararı almıştır (CLASSE, 2013). Dolayısıyla, 2011'den itibaren gelişen ve *Printemps Erable* olarak da anılan öğrenci hareketinden önce, Québec'teki öğrencilerin grev ve örgütlenme kültürlerinin bulunduğu görülmektedir. Özetle; Sessiz Devrim'den başlayarak, 2012 Québec Öğrenci Hareketi'ne kadar gerçekleşen toplumsal hareketlerin, Québec'e özgü direniş kültürü mirasından ziyadesiyle faydalandıkları görülmektedir. Bu mirastan yararlanmakla birlikte öğrenciler, Québec Öğrenci Hareketi'nde tekil ve merkezî bir ideolojik referans noktasına ve katı örgütlenme mantığına bağlanmadan herkese hitap edebilecek yeni bir söylem vasıtasıyla kendi dönemlerinin sorunlarının etrafında (Yalçıntaş, 2014: 2) kitlesel olarak bir araya gelebilmeyi başarmışlardır.

Bu direniş mirasının temeli üzerine 2001 yılında kurulmuş olan ASSE (Öğrencilerin Sendikal Dayanışması için Birlik), kampüslerde, 2011'den itibaren, Şilili ve Britanyalı öğrenciler tarafından ve aynı zamanda *Occupy* hareketi esnasında mobilize olmak için kullanılan söylemlerden de faydalanarak

öğrencileri örgütlenmeleri yolunda bilinçlendirme çalışmalarına başlamıştır (Bégin-Caoutte ve Jones, 2013: 416). Daha sonra ASSE, FECQ (Québec Cégep Öğrencileri Federasyonu) ve FEUQ (Québec Üniversiteleri Öğrencileri Federasyonu) gibi çok sayıda üyesi bulunan birliklerle bütünleşerek CLASSE koalisyonunu oluşturmuştur. CLASSE, yatay-karar alma mekanizmasını benimsemiş, yükseköğrenim harçlarına yapılması öngörülen zamlara karşı ve daha geniş sosyal adalet talebinde bulunan bir manifesto hazırlamış ve Kasım 2011'deki bir günlük grev çağrısının başarıya ulaşmasının ardından genel öğrenci grevi çağrısında bulunmuştur. Şubat 2012'de başlayan grevler 22 Mart'ta tüm öğrenci nüfusunun yüzde 75'ini oluşturan 300,000'den fazla katılımcıya ulaşmış ve altı ay boyunca devam etmiştir. Bununla birlikte, İngilizce eğitim veren bazı üniversitelerde öğrenciler eğitime devam etmiştir (Bégin-Caoutte ve Jones, 2013: 417).

Québec Öğrenci Hareketi'nin ortaya çıkışına zemin hazırlayan nedenlere baktığımızda birincil neden olarak ekonomi ön plana çıkmaktadır. 18 Mart 2010'da, liberal Jean Charest hükümetinin Finans Bakanı Raymond Bachand, Québec'te yükseköğrenim harçlarına, 2012 ile 2018 yılları arasındaki beş yıl süreçte kademeli olarak %75'lik bir artış yapılmasını öngören bir bütçe taslağı sunmuştur. İlk anda, üniversitelere aktarılan maddi kaynakların azalmasının sonucu olarak, yapılması tasarlanan zam üniversite yönetimleri tarafından da destek görmüştür. Kanada'da ortalama 5310 dolar olan yükseköğrenim giderleri, (çoğu yüksekokul ve bütün üniversitelerin devlete ait olduğu) Québec'te 1968'den itibaren (öğrenci hareketlerinin de etkisiyle) refah devleti politikalarına uygun olarak daha az seviyelerde tutulmuş ve 2011-2012 yıllarına gelindiğinde, 2138 dolar olan harçlarla birlikte diğer eğitim giderleri yıllık ortalama toplam 2600 dolar seviyesinde sabitlenmişti. Tasarı uyarınca, öğrencilere fazladan yıllık 1625 dolarlık bir ek maliyet yüklenmekteydi. Genel bir değerlendirmeyle, öğrencilere, saatlik ücretlerin ortalama 10 dolar olduğu piyasada, öğrenim hayatları boyunca yıllık 162 saatlik ek iş yapmakla (Ancelovici ve Depuis-Déri, 2014: 14), bankalardan söz konusu tutar kadar kredi almak arasında bir zorunluluk getirilmekteydi. İlk bakışta, öğrencilere doğrudan bireysel bir borç yükü görüntüsü veren artış, aslında kendilerini çocuklarının eğitimine adanmış hane halklarını da dolaylı olarak borçlandırmak suretiyle, emek gücünün işverenle ilişkisindeki eşitsizliği arttırıyordu.

Hardt ve Negri'ye (2012: 17-18) göre, "neoliberalizmin zaferi ve krizi"yle birlikte borçlu olmak toplumsal yaşamın genel koşulu hâline gelmiş, öğrencilerin aldıkları burslar (krediler), ev, araba kredileri vb. sonucunda refah [*welfare*] sisteminden borç ödeme [*debtfare*] sistemine geçilmiştir. Bu sistem, yeni mezunlara, eğitim süreleri boyunca aldıkları borçlarını ödeyebilmeleri için

kendilerine önerilen ilk ücretli işi kabul etme ve daha sonra krediyle alın-an/-acak ev için işinde kalma zorunluluğunu dayatarak ilk anda dışsal bir kısıtlama ve daha sonra bireyin borçla yaşamının baskısını içselleştirdiği bir mekanizma şeklinde işlemektedir. Kapitalist üretim, fabrika duvarlarının dışına çıkarak tüm toplumu bir fabrika hâline getirmiş, sermaye sahibi ile emek sahibi arasındaki ilişki de değişmiştir: artık, yalnızca aralarında işsizler ve düzensiz, güvensiz, güvencesiz, ve yarı zamanlı çalışanlardan oluşmayan yeni bir yoksul figürü biçiminde ortaya çıkan “borçlandırılan” özneler hayatta kalmak için “bütün, yaşam zamanını satmak zorunda”dır (Hardt ve Negri, 2012: 20-21). Bu bağlamda, Québec’te yükseköğrenim giderlerinde yapılması tasarlanan artışın, öğrencileri borçlandırmak yoluyla özneleştirdiği açıkça görülmektedir. Öğrenciler, alınan karar doğrultusunda (arttırılacak olan) borçlarını ödeyebilmek için ya öğrenim hayatlarında çalışmak ya da bankalardan alacakları kredilerin faizini ödemek için mezun oldukları zaman daha çok çalışmak ve yahut da ailelerine karşı yükümlülük altına girerek yine daha çok çalışmak suretiyle yaşam zamanlarını satmak zorunda bırakılmaktadır.

Özetlemek adına, neoliberal politikalarla birlikte, yükseköğrenim devlet tarafından karşılanan, herkesin erişimine açık bir kolektif tüketim biçiminden uzaklaştırılarak öğrencilerin borçlanarak ulaşabileceği bir lüks tüketim metasına ve yükseköğrenim kurumları da pazar alanlarına dönüştürülmüştür. Öğrencilerin borçlandırılarak özneleştirildiğinin bu şekilde tartışılmasından sonra bir sonraki alt başlıkta, yükseköğrenim kurumlarının devlet ve sermaye ile ilişkileri bağlamında eğitimin metalaşması ele alınacaktır.

Lüks Tüketim Metası Olarak Yükseköğrenim

Nilsen ve Cox’a (2013: 68) göre, ekonomik ilişkilerin sessiz tahakkümü altında “bilinçli kolektif birimler ve belirli projelerin empoze edilmesi, sürdürülmesi, genişletilmesi ya da belirli ekonomik rasyonaliteler etrafında birleşen ittifaklar” bulunmaktadır. Jessop’ın “birikim stratejileri” olarak kavramsallaştırdığı bu süreçler, gelişmiş ekonomilerde devletin düzenleyiciliği ve müdahaleciliği arasında bir dengenin kendini gösterdiği bir rejim yaratmaktadır. Québec örneğinde refah rejimleri olarak kendini gösteren bu yapılanma, refahı karmaşık mekanizmalar aracılığıyla yaymaktadır. Bunlar, birer hizmet gibi sunulan mesleki faydaların, devletin doğrudan ekonomik yeniden-dağıtımının, devlet tarafından sağlanan sağlık, eğitim, altyapı vb. gibi diğer hizmetlerin (kolektif tüketim), karmalarını içermektedir. Tüm bu yeniden-üretim ve refahın bölüşümünün düzenleyicisi olarak yeniden-üretilen de devletin kendisidir. Ne var ki devlet, kuvvet-yüklü sosyal ilişkilerin daha yüksek bir matrisi olarak, hiçbir zaman tüm güçlerin tamamına ve tüm amaçlara eşit biçimde açık olmayan bir yapılanmadır (Jessop, 1990: 250). Dolayısıyla, neoliberal politikalarla, refah da

yeniden üretilmektedir ve devlet, işverenlerin/sermayenin erişimine daha açık olduğundan, refah da bu grupların lehine dağıtılmaktadır.

Refahın dağıtım süreci, devlet tarafından hangi alan olursa olsun art(tırıl)an maliyetlerin (bir önceki alt başlık altında değinildiği gibi) tabana yansıtılarak, sermaye birikiminin borç verebilecek durumda olan grupların lehine süreklileştirilmesi şeklinde işlemektedir. Dolayısıyla, devlet, “ekonominin dışında duran tarafsız bir araç değil” (Hirsch, 2011: 31) birikim stratejilerinin geliştirilmesinin ve daha geniş vizyonlarla bağlantılandırılmasının payandasıdır. Aynı zamanda şiddet aygıtının merkezî bütünleşme mercii olan devlet, çalışmanın bir sonraki bölümünde ele alınacağı üzere, piyasaya ve satışa sunulan emek gücü ile sağlanan ilişkilerin sürekliliğinin ve geliştirilmesinin teminat altına alınması için hukuki ve diğer güvenlik düzenlemelerini de kurumsallaştırır.

Québec Öğrenci Hareketi, devletin kavramsal ve işlevsel bulanıklığını/açıklığını ortaya koyması açısından önemlidir. Öğrenciler, neoliberal politikalara karşı, refah rejimini destekleyen bir mücadele sürdürdüklerini sürekli olarak ifade etmiştir. Burada gözden kaçırılmaması gereken -ister refah ister neoliberal rejimler olsun- devlet karşısında yükseköğrenim kurumlarının özerkliği ve piyasa koşullarından bağımsızlığının bir çelişki olarak ortaya çıkmasıdır. Eğitim, sermaye birikiminin refah rejimleri vasıtasıyla güvence altına nasıl alındığının açıklanabileceği bir alandır. Bu bağlamda, tam da Québec Öğrenci Hareketi'nin hedef aldığı biçimde, refah rejiminden neoliberal politikalara geçiş sürecinin eğitim alanındaki dönüştürücü etkisi, devletin düzenleyiciliğinin ve toplumsal hareketler karşısında konumlanmasının anlamlandırabilmesi için anahtar rol oynamaktadır.

Refah rejimlerinde, herkesin erişimine açık olması hedeflenen kolektif tüketimin (eğitim, sağlık, barınma vb.) kalitesinin ve sürekliliğinin devlet tarafından güvence altına alındığı varsayılmaktadır. Bununla birlikte, iş bölümünün pekiştirilmesinde ve iş gücünün yeniden-üretilmesinde devletin üst-belirleyici rolünde herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Refah rejiminde yaygınlaştırılan kitlesel öğretimin, fırsat ve erişim eşitliğinin desteklenmesi suretiyle “ekonomik, toplumsal, (miras yoluyla geçen sınıf ve statü yapılarını bozarak) sınıfsal ve bölgesel eşitsizliklerin telafi etmesi ve böylece toplumsal-yeniden bölüşümde bir rol üstlenmesi; evrensel ve dayanışmacı-paylaşılan bir ulusal kimlik ve kültür yaratması, kodlaması ve yayması; demokrasiye ve genişleyen bir kamusal alana katılabilecek ve katılmaya istek duyacak bilgili ve eleştiren vatandaşlar yetiştirmesi” hedeflerinin bir sonucu olarak öğrencilerin zorunlu eğitime harcadığı dönemler uzamış ve süreç kendini, kitleler için devlet-destekli olan daha ileri ve yükseköğrenimin gelişiminde göstermiştir. Kitlesel yükseköğrenimin

büyümesi, insanların eğitimlerine tercih ettikleri bir alanda ulaşabilecekleri en yüksek seviyeye kadar devam etme haklarıyla gerekçelendirilerek, aslında sürecin, bu tip bir topluma uyacak teknik ve profesyonel emegücünün eğitilmesi göreviyle ilgili olmasının üstünü örtmüştür (Jessop, 2009: 241-242). Dolayısıyla, radikal dönüşümlerle neoliberal politikaların uygulandığı ülkelerde eğitim politikalarından beklenen evrensel diyaloga açık, teknik uzmanlaşmaya yönelik bir iş kültürüne sahip ve rekabeti içselleştirmiş insan gücünün yetiştirilmesi hedeflerinin göstergeleri, refah rejimlerinin politikalarında nihayetinde zımni dahi olsa bulunmaktaydı.

Refah rejimlerinin krizi, özellikle 1970'ler ve 1980'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bu bölümünün ilgilendiği asıl konu olan, eğitimin dâhil olduğu dönüşüm, kolektif tüketim kalitesindeki bozulmayla belirginleşmiştir. Bu süreçte, refah devleti, kolektif tüketimin sürdürülebilirliği için, kamu-özel ortaklıklarına veya özel girişimlere transferi zorunlu göstermek ve bu politikaları meşrulaştırmak durumunda kalmıştır. Özelleştirme ve metalaştırma, eğitim alanında yapılan düzenlemelerin ekonomik politikaya eklenmesiyle ortaya çıkmıştır. Refah devletinin, neoliberal dönüşümü, aslında az çok evrensel olan, ancak, farklı biçimler de alabilen "etkinleştirme yaklaşımı"yla anlaşılabilir. Ağırlıklı olarak eğitim alanındaki etkinleştirme politikalarının dört anahtar özelliği Jessop'ın (2009: 243) ortaya koyduğu şekilde: "(1) iş gücü piyasalarının esnekliğini geliştirmeyi hedeflemeleri; (2) işçilerin istihdam edilebilirliğini geliştirmeye ve işçileri, işlerinin hayatları boyunca garantisinin olmadığı koşullarda, girişimci öznelerle dönüştürmeye çalışmaları; (3) standart ulusal politikalarından ve önlemlerden ziyade yerel ihtiyaçları karşılayacak sonuçları üreteceği inancıyla ve yerel hissedarları, yetenekleri ve kaynakları harekete geçirebilecek deneysel bir tavırla politika tasarımlarına girişmek ve yönetmek için yerel faille daha çok dayanmaları; (4) bilgi-tabanlı ekonomiye, yeniden beceri kazandırma ve yaşam-boyu-öğrenime giderek daha fazla yönelmeleri"dir. Açıkça görüldüğü gibi, etkinleştirme politikaları, yalnızca istihdam ve sosyal güvenlikle değil, eğitim ve öğretimle de doğrudan bağlantılandırılmaktadır.

Etkinleştirme politikalarının, eğitimde ve yükseköğrenim kurumlarının işleyişindeki yansımaları, refah rejimlerinde örtülü ve neoliberal rejimlerde açıkça görülmektedir. Bu politikalar, teknik ve mesleki öğretimle öğrencilere geliştirilmiş beceriler, yaratıcılık, esneklik ve girişimcilik kazandırmaktadır. Aynı zamanda, etkinleştirme politikaları üniversite yöneticilerine, öğretim görevlilerine ve araştırmacılara, rekabetin uluslararası alandaki sürekli yenilenen taleplerine ve bilgi-tabanlı ekonominin getirdiklerine daha fazla dikkat gösterme zorunluluğunu dayatmaktadır (Jessop, 2009: 244). Bu doğrultuda, yükseköğrenime devam eden öğrencilerin eğitime harcadığı dönemler (zorunlu

eğitimden sonra) uzamış (bu durum, ayrıca, gençler arasında işsizliği maskeleyen aracı olarak bir söylemsel işlev de görmüş) ve mezun olunduktan sonra dahi eğitim, hayat-boyu bir bağlayıcılık hâline getirilmiştir.

Diğer yandan, yükseköğrenim kurumları açısından bakıldığında, eğitim giderlerini karşılayabilmek ve araştırma kaynaklarına erişim için rekabetin sürekli olduğu bilgi-tabanlı ekonomiyi dikkate almaları gereken üniversite yönetimleri ve öğretim görevlileri, bilgi üretimini, sermayenin ihtiyaçlarına uyumlulaştırmak zorunda kalmışlardır. Akademisyenler, fildişi kulelerden dışarı çıkarılarak, araştırmalarını patent ve lisans alabilmeleri yönünde, ticarileştirmeye ve girişimciliğe teşvik edilmişlerdir. Bu şekilde, işverenler için, piyasa tercihleri doğrultusunda, eğitim kurumlarındaki müfredatlara doğrudan karışabilmenin kapısı aralanmıştır (Jessop, 2009: 256). Artık, tamamen işletme mantığıyla idare edilen yükseköğrenim kurumlarında, eğitimciler ve akademisyenler için dönem sonlarında yapılan, performans ve hizmet değerlendirme anketleri gibi uygulamalar, öğrencilerin aldıkları üründen/hizmetten memnuniyetleri ölçülen potansiyel müşteriler olarak görüldüklerini göstermektedir. Dolayısıyla, yükseköğrenim kurumlarının endüstrileştiği ve eğitimin bir meta olarak satıldığı işletmelere döndüğu açıkça görülmektedir.

Jessop (2009: 259), devletin eğitim alanındaki neoliberal politikalarında, birbirine zıt, ancak, birbirini tamamlayan iki strateji benimsendiğini ifade etmektedir. Buna göre, devlet, bir yandan öğretimin ulusal ekonomik çıkarların gerçekleştirilmesindeki önemini vurgularken, diğer yandan da öğretim kurumlarına bu çıkarlara nasıl hizmet edecekleri konusunda daha geniş bir özerklik tavizi vermektedir. Ne var ki, bu özerklik, bilgi-tabanlı birikim stratejisinin daha geniş vizyonu [*hegemonyası*], bu stratejiyi taşıyanların öğretim amaçlarına ilişkin açıklamalara yön vermeye peyderpey katılımı ve daha ileri ve yükseköğrenimin hem devletten hem de öğrencilerden sağlanmadığı, lakin mali açıdan üçüncü taraflardan sağlanan gelirlere daha fazla bağımlılığı temelinde uygulanmaktadır. Buna göre, ilk strateji bir kamu yararı olarak devletin öğretim işlevlerini yeniden onaylamasını zorunlu kılarken, ikinci strateji, öğretimi piyasa disiplinlerine ve iş yöntem ve değerlerine bağımlı kılarak rekabetçi özel mal olarak yeniden tanımlamaktadır. Anılan stratejiler bir araya getirildiğinde, birikimin, öğretim sistemi üzerindeki tahakkümünü güçlendirmeye hizmet etmektedir. Buna ek olarak, üniversiteler, ticaret firmaları mantığıyla çalışmaya ve girişimci olmaya teşvik edildikleri için, öğretimi standartlaştırmak ve ticarileştirmek; entelektüel emeği sıradanlaştırmak ve esnekleştirmek ve de iletişim araçları üzerinden verilen dersleri ticarileştirmek suretiyle maliyetleri kısmaya ve etkinliği arttırmaya yöneltmiştir.

Yine, öğrencilerin durumu açısından bakıldığında, istihdam edilebilir durumda olma sorumluluğu, dolayısıyla iş bulma ya da işsiz kalma riski, doğrudan bireye yüklenmiştir. Lüks bir meta olan yükseköğrenimi satın alabilmek için öğrencilerin önüne konulan seçenekler, bir önceki alt başlıkta değinildiği gibi öğrenim hayatları boyunca yarı-zamanlı işlerde çalışmak ya da eğitim kredileri kullanmaktır. 2012 yılı itibariyle, Kanada’da toplam öğrenci borçları 15 milyar Federal Hükümet kredilerinden ve 5 milyar eyalet ve ticari bankalardan olmak üzere toplam 20 milyar Dolar civarındaydı. Nova Scotia’ta ve Newfoundland’te ortalama 35,000 Dolar; Biritish Columbia’da yaklaşık 30,000 Dolar ve Ontario’da yaklaşık 27,000 Dolar olan kişi başı öğrenci borçları Québec’te ortalama 15,000 Dolar civarındaydı. Kanada’da yeni iş imkânlarının tahminen yüzde 70’i iki yıllık (cégeplerden farklı) yükseköğrenimi gerektirmekteydi. Ortalama olarak, evde yaşayan bir Kanadalı öğrencinin dört yıllık öğrenim hayatı boyunca giderleri 55,000 Dolar tutmaktaydı ve enflasyona bağlı olarak sürekli artış göstermekteydi. 18 yıl içinde, Kanadalı bir öğrencinin dört yıllık öğrenim hayatı boyunca giderlerinin 102,000 Dolarla ulaşacağı tahmin edilmektedir (Marshall, 2012). Yükseköğrenim giderlerinin çok daha pahalı olduğu Amerika Birleşik Devletleri’nde ise, 2012 yılı itibariyle öğrencilerin yükseköğrenim kredi borcunun yaklaşık 1,2 trilyon Dolar olduğu tahmin edilmekte (Economist, 2014) ve bu şekilde ilerlenmesi hâlinde, Mortgage Krizi’nden sonraki en büyük ekonomik çöküntünün öğrenci kredi borçlarından kaynaklanacağı düşünülmektedir (NACBA, 2012). Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurularak, öğrencilerin, kendilerinin beşeri sermaye olarak yetiştirilmelerini sağlayacak, ancak verimliliği kesin olmayan bir tür lüks meta-yükseköğrenimi, satın alan müşteriler oldukları görülmektedir. Diğer yandan, Québec Öğrenci Hareketi’nde görüldüğü gibi, kapitalizmin açık bir çelişkisi olarak, kaçınılmaz biçimde bilinçlenen ve sendikal bir zihniyetle örgütlenen, öğrenci protestoları önce eğitim sistemini ve daha sonra neoliberal toplumunun kendi özelliklerini doğrudan hedef almaktadır. Quebec Öğrenci Hareketi’nin her safhasında, devletin belirleyici rolü (ve tarafı), mücadelenin “devlete karşı, devlet lehine” paradoksal niteliği göz önünde bulundurularak daha açık görülebilmektedir. Öğrenciler başta temsilî demokrasi olmak üzere, cinsiyet ayrımcılığından ırkçılığa, homofobiden doğal alanların yok edilmesine kadar birçok alanda “neoliberalizmin kendisine yönelik bir mücadele” çağrısında bulunmuş ve bunun başlangıcının harçlara yapılan zamlarla başlamasını önermiştir (CLASSE, 2012).

Özetlemek adına, eğitim, refah rejimlerinden neoliberal rejimlere geçişlerin en açık biçimde görülebildiği alan olarak ortaya çıkmaktadır. Art(tırıl)an eğitim maliyetleri, tabana yansıtılmakta ve öğrenciler, kolektif tüketim hizmetinden çıkarılarak bir lüks tüketim metasına dönüştürülen yükseköğrenimi satın almak için borçlandırılarak özneleştirilmektedir. Eş-zamanlı olarak, yükseköğrenim

kurumları da birer işletme mantığıyla yönetilen ve girişimciliğe teşvik edilen birer fabrika hâline getirilmiştir ve öğrencileri piyasanın beklentileri doğrultusunda birer beşeri sermaye olarak eğitmektedirler. Neoliberal politikaların sonucu olarak, devlet-üniversite-işveren üçlüsü birbirlerine eklenmekte, devletin ve üniversitelerin hem birbirlerine hem de piyasaya karşı özerklikleri bir yanılısamaya dönüşmektedir. Yükseköğrenim kurumları, artık, işverenlerin doğrudan yönlendirmelerine maruz kalmaktadır. Devlet, birikim stratejilerinin, daha geniş vizyonlarla eklenmesinin sağlayan politika meşrulaştırıcısı ve uygulayıcısı olmakta ve bu süreçte, devletin kendisi de yeniden üretilmektedir. Bununla birlikte, Québec Öğrenci Hareketi'nin ortaya çıkışında ve toplumun geneline yayılan bir harekete dönüşmesinde, devletin yalnızca ekonomik politikalarının tahlil edilmesi yeterli olmayacaktır. Devletin, toplumsal hareketler karşısındaki konumunun anlaşılabilmesi için, ekonomik düzenlemelerin yanında hukuki ve diğer güvenlik kurumsallaştırmalarının da analiz edilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın ikinci kısmında, devletin, Québec Öğrenci Hareketi karşısında etkinleştirdiği diğer mekanizmalar incelenecektir.

Toplumsal Hareket ve Neoliberal Devlet

Çalışmanın ilk bölümü, Québec Öğrenci Hareketi'ni hazırlayan sosyo-ekonomik bağlama odaklanmıştır. Böylece, Québec örneği bağlamında, hareketin ortaya çıkış nedenleri ve gerekçeleri çözümlenmeye çalışılmıştır. Takip eden bölümde ise, bu defa, neoliberal dönemde, devletin tükenmekte olan bir model olarak algılanması eğilimine itiraz edilmek suretiyle (Hirsch, 2011: 297) devletin aldığı yeni form bağlamında toplumsal hareket karşısında işlettiği baskı mekanizmalarının detaylı incelemesi gerçekleştirilecektir. Böylece, iktidar-kapitalizm-şiddet ilişkisi tartışmaya açılacaktır.

Devleti Analize Yerleştirmenin Gerekliliği

Davenport (2007:1), araştırmacıların daha çok hükümet karşısında başkaldıranlara, asilere, radikallere, muhaliflere ve teröristlere² ya da kısaca toplumsal hareketin kendisine ve aktörlerine odaklandığını belirtir. Hâlbuki devleti ve toplumsal hareketin devletle ilişkisini dışlayan tek yönlü bu tür bir analiz biçimi hareketin gelişimini anlamak açısından eksik bir çerçeve sunar. Toplumsal hareket, iktidarın devletin kurumlarında kendini ifade eden mevcut düzenine karşı çıktığı ölçüde (Della Porta ve Fillieule, 2004: 217) devleti ve baskı mekanizmalarını harekete geçirir. Bu sebeple, devleti analizden dışlayan bir bakış açısında bir takım önemli sorular eksik kalır:

“Çeşitli toplumsal gruplarca gerçekleştirilen kolektif eylem biçimleri karşısında devlet kendi güvenlik söylemini nasıl kurmaktadır?”, “Devlet, toplumsal hareket

üzerinde uyguladığı şiddeti nasıl meşrulaştırmaktadır?” (Uysal, 2001: 64-74) ve son olarak devletin baskı mekanizma ve pratikleri, toplumsal hareket karşısında nasıl işlemektedir?

Öte yandan, son çeyrek yüzyıldır “kamu ve düzen”in sağlanması bahanesiyle neoliberal devletin, polis, mahkeme ve hapisanelere daha fazla başvurmaya başlaması üzerine de yeniden düşünmek gerekmektedir. Wacquant (2010: 198), Fordist-Keynesyen dönemde devletin uyguladığı ekonomik ve sosyal koruma görevinden elini çekmesiyle birlikte hükümetlerin yaşadığı meşruiyet krizlerine çare olması için devlet otoritesinin yukarıda sayılan baskı mekanizmaları aracılığıyla nasıl hırsıyla kullanıma sokulduğunu analiz eder. Québec Öğrenci Hareketi’ne yönelik olarak liberal hükümetin tepkisi ve uygulamaya koyduğu baskı mekanizmaları da yukarıda Wacquant’ın sunduğu teorik çerçeve temelinde yeniden gözden geçirilmelidir.

Şiddet araçlarının merkezî bütünleşme aygıtı olarak nitelendirebileceğimiz devlet, Québec örneğinde görüldüğü üzere, neoliberal sosyo-ekonomik politikaların sürekliliğinin ve teminatının güvencesi olarak hukuki ve güvenlik mekanizmalarını kurumsallaştırır. Québec’te, öğrenci hareketinin başladığı ilk günden itibaren devletin direniş karşısında uyguladığı mekanizmalar, bu vesileyle, sıkça tartışılır hâle gelmiştir. Öyle ki baskı mekanizmalarının öğrenci hareketine yönelik yoğunluğunu artırması sonrası toplumun desteğinin de büyük ölçüde genişlediği ve hareketin büyük ölçüde nitelik değiştirdiği görülmektedir.

Tüm bu nedenlerle, devlet ve toplumsal hareket arasındaki ilişkiye odaklanan bir araştırma yöntemi, çalışmanın ikinci bölümünde uygulanmaya çalışılacaktır. Bu sayede, ilk bölümde hareketin ortaya çıkış nedenleri üzerinden onu tanımlamaya çalışan analize, bu bölümde, onun devletle girdiği karşılıklı ilişki eklemenecektir. Devletin, toplumsal hareketle girdiği mücadelede kullandığı baskı yöntemleri (yargı ve polis) ve tüm bunların toplumsal hareketin gelişimine dair etkileri, bu bölümde, Québec öğrenci hareketi örneği üzerinden tartışılacaktır.

Neoliberal Leviathan

Wacquant (2010: 214), neoliberalizmin bir proje olarak sunduğu devlet anlayışı ile gerçekte uygulamalarına tanıklık ettiğimiz devlet anlayışı arasında geniş çaplı bir uyumsuzluk olduğunu tespit eder. Buna göre, neoliberal devlet iddia ettiğinin aksine özellikle deregülasyon süreçlerinin ortaya çıkardığı toplumsal sorunların baskı yoluyla “giderilmesinde” bilakis gayet müdahaleci bir patrona dönüşmektedir. Diğer bir deyişle, üst sınıflar ve sermaye için “bırakınız yapınlar”cı bir anlayış benimseyen neoliberal devlet, konu alt sınıfların

disipline edilmesine dair uyguladığı politikalara gelince gayet müdahaleci ve maskülen bir karaktere bürünebilmektedir. Neoliberalizmin kendini arka planda konumlandırın minimal devlet anlayışı ile ifade eden projesinin, sahne arkasından sızarak kendini gösteren maskülen refleks, bu vesileyle alt sınıflara yönelik politikalarda ifadesini bulur. Böylece devletin görünen yüzü ne olursa olsun ihtiyaç duyduğu ve erkeklikle eşitlenen güçlü, sert ve savaşçı potansiyeli (Neocleous, 2011) toplumun dışlanan kesimlerine yönelik politikalarda dışavurur.

Wacquant'ın (2010; 2012) Hobbes'a atıfla *Neoliberal Leviathan* olarak adlandırdığı bu devlet, büyüyen toplumsal hareketler karşısında kendi varlığına yönelik bir tehdit algılar ve bu tehdidi engellemek amacıyla çeşitli yöntemlere başvurur. Yönettiği toplumun temel haklarından biri olan örgütlenme ve gösteri düzenleme hakkı, devlet aklı ilkesi bağlamında, hükümetin kuvvetli cevabı ve müdahalesini gerektiren bir tehdit algısına dönüşür (INCLO, 2013). Bu nedenle, devletin "haylaz" olarak nitelendirdiği parlamento dışı siyasi hareketler karşısındaki reaksiyonu asla yumuşak değildir (Tadros, 2011). Tersine, bu hareketler devlet tarafından ivedilikle bastırılmak istenir.

Québec örneği de yukarıda sunulan çerçeve açısından bir istisna teşkil etmemektedir. Québec Öğrenci Hareketi'nin ortaya çıktığı dönemde iktidarda bulunan Charest hükümeti de neoliberal ekonomi politikaları karşısında büyük çaplı bir tehdide dönüşen öğrenci hareketini bastırmak amacıyla ve baskı mekanizmalarını harekete geçirmek üzere hızla adım atmıştır. Hızla büyüyen toplumsal hareketin karşısına yeni güvenlik önlemleriyle çıkmıştır. İşte bu yeni güvenlik önlemleri hukukaracılığıyla vücut bulmakta ve polis aracılığıyla uygulanmaktadır (Savard, 2013). Bu vesileyle hukuk, istisnai kanunlar yaratır. Hukuk eliyle hukukun istisnai hâlleri belirlenir. Devlet aklı ve güvenlik nedenleriyle, hükümet, istisnai hâli kural hâline getirir ve böylece toplumun hukuk devletinden ve temel haklardan kendi varlıklarının teminatı ve söz konusu olağanüstü yasaların işleyebilmesi için feragat etmesini bekler (Neocleous, 2006: 193).

İşte, öğrenci hareketinin ortaya çıktığı dönemde Québec'in başında bulunan neoliberal Charest hükümetinin büyüyen toplumsal hareketle müzakere masasından kalkmasını takiben "normal"i dışına çıkmak ve "normal olmayan" ya da "istisnai olan" tarafa geçmek yönünde karar vermesi ancak, neoliberal devlet biçimin aldığı baskıcı ve cezalandırıcı karakter temelinde anlaşılabilir. Bu bağlamda, çalışmanın takip eden bölümünde, Québec'te Charest hükümetinin ve ona paralel biçimde Montréal Şehir Konseyi'nin artan muhalefet karşısında uygulamaya koyduğu iki adet olağanüstü kanun -*La Loi 78* ve *P-6*- içerik ve etkileri

bakımından detaylı bir incelemeye tabi tutulacaktır. İlgili kanunlar vesilesiyle polis ve yargının faaliyetlerinin nasıl örtüşüp iç içe geçmeyi başladığının açığa çıkarılması, ikinci kısımda polisin detaylı analizine dair tartışma için de ayrıca zemin hazırlayacaktır.

Devlet, Hukuk ve Yargı

Poulantzas (2001) hukuk/kanun ve şiddet arasında kurulan ya da gösterilen karşıtlığın aldatıcı olduğunu belirtirken hukuk kavramını ve onun şiddetle olan ilişkisinin yeniden düşünülmesini ve sorgulanmasını önermektedir. Buna göre, hukuk baskı düzeninin ayrılmaz ve mutlak bir parçasıdır; çünkü her şeyden önce, fiziksel şiddet için koşulları hazırlayan ve belirleyen bizzat hukukun kendisidir. Diğer bir deyişle, hukuk, kamusal şiddetin örgütlenmiş hâlidir.

Kapitalizmin neoliberal çağında, devlet demokratik düzeni korumak ve sürdürmek amacıyla giderek daha fazla şiddete başvurmaya başlarken bunu hukuk üzerinden mümkün ve meşru kılar. Bu vesileyle hukuk, toplumsal iktidar ilişkilerinin zemininde mücadelelerini sürdürdüğü çekişmeli bir alan hâline gelir. Bir taraftan Québec Öğrenci Hareketi örneği bağlamında karşılaşılan hâliyle *Neoliberal Leviathan* (Wacquant, 2012), hukuku toplumda “sorun çıkaran” kesimleri şiddetle bastırmak amacıyla kullanmak ister. Öte yandan, aynı hukuk, muhalif kesimlerin özgürlük mücadeleleri süresince yararlandıkları örgütlenme, ifade özgürlüklerinin teminatı olarak belirir.

Della Porta ve Fillieule’in (2004) *legaliste* olarak nitelendirdikleri baskının hukuki ve zora dayalı biçimi Jean Charest başkanlığındaki liberal hükümetin Québec öğrenci hareketi karşısındaki siyasi tavrının genel çerçevesini özetler ve hukuk zemininde sürdürülen mücadelede devletin tavrını görünür kılar. Bu dönem dâhilinde yürürlüğe konan olağanüstü kanunlar ve bunların uygulanması sonrası artan tutuklamalar *Neoliberal Leviathan*’ın somut olarak rast gelinen politikaları olarak öne çıkmaktadır.

Devletin olağan dışı ya da olağanüstü nitelikte ve kısa/belirli süreli kullanımlık kanunlar icat etmesi hukuki baskının önemli bir boyutunu oluşturur. Bu sayede devlet, muhalefetin mobilizasyonunun maliyetini yükselten ya da benzer biçimde muhalif hareketin sağladığı faydaları azaltan baskı mekanizmalarını rahatlıkla uygulayabilir (Dupuis-Déri, 2010: 141). Baskının hukuksal boyutunu oluşturan ve yasa aracılığıyla parlamento dışı muhalefetin maliyetini yükseltip getirisini düşüren önemli mekanizmalardan biri *ad hoc* kanun uygulamalarıdır. Birçok devlet, muhalif toplumsal hareket ile karşılaştığında *ad hoc* kanunlar yaratır ve bu sayede hem protesto hareketlerini kriminalize etmeyi hem de toplumun belli kesimlerini temel siyasal haklarından mahrum etmeyi başarır

(Combes ve Fillieule, 2011:9). Bu kanunlar muhalefeti kriminalize etmeye yararken aynı zamanda devletin güvenliğini de devletin varlığı üzerinden meşrulaştırır.

Yoğunlaşan toplumsal hareket karşısında Charest başkanlığındaki liberal hükümet, öğrencilerle oturduğu müzakere masasından kalkmış ve müzakerelerin yerine baskı politikasına yönelmiştir. Bunu, özellikle iki kanun aracılığıyla yaptığı görülmektedir: *Loi 12 ve P-6*. İki kanun da Mayıs 2012'de yürürlüğe girmiştir ve her iki kanunun amacı da ortaktır: Eylem düzenleme hakkını kontrol altına almak ve sınırlamak. Bu amaçlar doğrultusunda ulusal düzeyde *LaLoi 12*, 2013 Temmuz'una kadar uygulanması için geçici olarak yürürlüğe konulmuştur. Buna ilaveten, yerel düzeyde Montréal Şehir Konseyi de *P-6* adıyla bir kanun düzenlemesi gerçekleştirmiştir. Hükümet, bu olağanüstü kanunları, eyleme katılmayan öğrencilerin okuma hakkının engellenmemesinin gerekliliği üzerinden savunmuştur. Diğer bir deyişle, devlet demokratik düzeni korumak bahanesiyle şiddeti hukuk yolu ile normalleştirmiştir. Bu şekilde, eyleme katılan öğrenciler, eyleme katılmayan öğrencilerin okuma hakkını engelledikleri gerekçesiyle kamu düzenini bozan kimseler olarak tasvir edilmekte ve kamuoyu nezdinde düşmanlaştırılmaktadır. Kamusal düşman olarak tanımlanan eylemci öğrenciler üzerinden devlet, uyguladığı politika ve eylemleri güvenlik gerekçesiyle meşru kılmayı başarmaktadır (Schmitt, 1992: 66). Üstelik bu güvenlik söylemi öylesine muğlak bir biçimde tanımlanmaktadır ki, muhalif hareketin kriminalizasyonu olabildiğince kolaylaşmaktadır.

Aşağıda belirli süre kullanılmak üzere olağanüstü nitelikte kanunlar olarak hazırlanan *P-6* ve *Loi 12* ayrıntılı bir inceleme ve tartışmaya sunulmuştur. Kanunların ayrıntılı incelemesi, bu iki kanunun birbirlerini hem hukuki hem de uygulama açısından nasıl tamamladıklarını göstermesi açısından ayrıca önem taşımaktadır. Kanunlar, takip eden kısımda detaylı bir analize tabi tutulduktan sonra bölümün ikinci kısmında bu kanunların uygulamada polis pratikleri ile nasıl iç içe geçtikleri ve polis uygulamalarını nasıl keyfi ve sert kıldıkları incelenecektir.

i) Québec Öğrenci Hareketi ve Kanun P-6

La Loi 12, her ne kadar akademik literatürde ve kamuoyunda daha fazla tartışılma imkânı bulmuş olsa da, neoliberal Québec hükümetine paralel olarak Montréal Şehir Konseyi'nin hazırladığı P-6 No'lu Kanun da neoliberal rejimlerde yoğunlaşan direnişi sindirmek amacıyla uygulamaya konan baskı mekanizmalarını anlamak açısından büyük önem arz etmektedir.

P-6 No'lu Kanun, yürürlüğe girdiği Mayıs 2012 tarihi ile birlikte Québec Öğrenci

Hareketi'nin seyrini değiştiren yeni dzenlemeler getirmiştir. Kamu dzeni, gvenlik ve barışa zarar getirecek her turlu girişimin engellenmesi amacıyla Montrdal Şehir Konseyi tarafından yerel dzeyde uygulamaya geDIRILEN bu kanun, sDz konusu kavramlar temelinde muhalif hareketleri baskılamayı hedeflemiştir.

Kanun her Şeyden Dnce, gerĐekleřtirilecek gDsterilerin en ince ayrıntısına dair istihbaratının3 polis aracılığıyla yetkililere sağlanmasını DngDrmuştD. Buna gDre, kanun uyarınca gDstericiler, protesto sırasında takip edecekleri yolu ve gDzergDhi mutlak suretle polisle Dnceden paylaşmak zorunda bırakılmışlardır (INCLO, 2013: 18). Kanun, polisin Dnceden onayı olmadan hiçbir gDsterinin dzenlenmesine izin vermemekle birlikte, polisten alınacak Dn onayda gDsterinin sDresinin, saatiyle birlikte ayrıntılı bir bildirisinin yine polise sunulmasını DngDrmuştD. Bunların gerĐekleřmemesi durumunda yDryDşDn kanun-dışı olarak nitelendirilmesi ve ilgili kişilerin para cezasına Đarttırılması kabul gDrmuştD. 500-1000 dolar arasında bir meblağa denk gelen yasayı Đięnemenin cezası, tekrarı hDlinde, 3000 dolara kadar yDkselebilmektedir.

Kanun, takip eden bDlDmde ele alınacak 12 No'lu Kanun'dan farklı olarak, yasanın konusunu oluşturan toplanmalar iÇin katılımcı aÇısından minimum bir sayı DngDrmemektedir. En ufak bir muhalif toplanma, bu bakımdan, kanunun yetki alanına girebilmektedir. Buna ilaveten, kanun sadece gDzergDh bilgisinin polisle Dnceden paylaşımını dzenlemekle kalmamakta, gDstericilerin, haklı bir gerekĐeleri olmadığı takdirde, maske gibi yDzlerini Drtten giysi ve aksesuarlardan uzak kalmalarını da zorunlu kılmaktadır (P-6 No'lu Kanun'un acil iptali iÇin Bildiri, 19 Nisan 2013).

Montrdal Şehir Konseyi'nin koyduğu kanun istihbarat, azami Şartlar ve gDstericilerin eyleme katılım koşullarından bazılarını yukarıda Dzetlendiği Dzere Dnceden belirlemektedir. Dstelik hem bu koşulların dzenlenmesi kapsamında hem de genel olarak kanunun iğeriğinde var olan muğlak ve geniş tanımlı ifadeler de yasanın ve yasayı kullananların yetkilerini arttırmaktadır. Kanun yakından incelendiğinde metinde bulunan "haklı gerekĐe" gibi muğlak ifadeler dikkat Đekmektedir. Drneğin; kanunla birlikte haklı bir gerekĐeleri olmaksızın yDzlerini kapatan gDstericilerin bu eylemleri yasaklanmıştır (INCLO, 2013: 18). Bu sonucusu, idarenin iktidarını kuvvetlendiren ve toplumsal hareket Dzerinde baskı kurmasına keyfi bir karakter kazandıran bir yasaklayıcı mekanizma olarak işlemektedir.

Printemps Erable Dzerine yapılan akademik Đalıřmalara (Uzun, 2013; Bernston, 2014) bakıldığında araştırmacıların daha Đok 12 No'lu Kanun Dzerine odaklandıkları fark edilir. HDbuki P-6, gDsteriyi gayr-ı hukuki olarak nitelendirme

ve bu karara bağılı olarak onu dağıtma imkânını polise vermesi (Legault, 2015) açısından en az 12 No'lu Kanun kadar analiz edilmeye değer görünmektedir. Üstelik 12 No'lu Kanun'un yürürlükte kalması öngörülen süreyi tamamladıktan sonra lağvedildiği görülürken P-6 Charest hükümetinin iktidardan ayrılmasından sonra da yaşamaya devam etmiştir.

ii) Québec Öğrenci Hareketi ve *La Loi 12*

Daha önce vurgulandığı üzere Québec'te öğrenci hareketinin artan direnişi, Charest hükümetini öğrenci dernekleriyle masaya oturmaya mecbur bırakmıştır. Başlayan görüşmelerde uzlaşma sağlanamazken, 14 Mayıs'ta Milli Eğitim Bakanı Line Beauchamp istifa etmiştir (Chouinard, 2012). Takip eden süreçte ise, hükümetten öğrenci örgütleriyle yürüttüğü müzakerelere devam etmesi beklenirken, tam tersine, hükümetin tavrı giderek sertleşmiştir. Buna paralel olarak hükümet, sağcı popülist parti Coalition Avenir Québec'in de oylarıyla ve 20 saatlik bir meclis tartışması sonrasında 18 Mayıs'ta Meclis'te özel bir kanun olan *La Loi 12*'nin (12 No'lu Kanun) kabul edilmesini sağlamıştır (Corbeil, 2012). Adından da anlaşılacağı üzere, kanun, grev nedeniyle öğrenimine devam edemeyen öğrencilerin eğitim haklarını iade etme gerekçesi temelinde kendine meşruiyet aramak istemiştir. Kanun yürürlüğe girmesiyle birlikte hem biçim hem de içerik yönünden ciddi tartışmaların hedefi hâline gelmiştir. Biçim yönünden bakıldığında olağanüstü/istisnai bir kanun olarak nitelendirilebilecek 12 No'lu Kanun, bir yıl süreyle kullanılmak üzere geçici olarak ve özel gerekçe ile yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla kanunun olağanüstü ve geçici karakteri, onun anayasaya uygunluğunu da tartışmaya açmıştır (Barreau du Québec, 2013).

Öte yandan, aynı kanun içerik yönünden de tartışmanın merkezine yerleşmiştir. Çok genel bir çerçeveden özetlemek gerekirse kanun akademik dönemi sonlandırmakta, derslerin tekrar nasıl ve ne zaman hangi şartlarda başlayabileceğine dair bir yol haritası sunmakta ve gösterileri kısıtlamaya ve hatta ortadan kaldırmaya yönelik çok sayıda şart içermekteydi (INCLO, 2014: 18). Her şeyden önemlisi, özetle, kanun bireylerin örgütlenme ve gösteri düzenleme özgürlüğüne ciddi engel ve yasaklamalar getiriyordu. Üstelik harç tartışmalarını tümüyle adli bir tartışmanın konusu olarak ele alıyor ve böylece cezai yola başvurma imkânını kolaylaştırıyordu (Barreau du Québec, 2013: 19). Toplumsal sorunların bu şekilde adli ve cezai bir karaktere büründürülmesi Wacquant'ın (2010) cezai ve baskıcı neoliberal devlet tanımlaması ile birebir örtüşmektedir.

İlgili kanunun ayrıntılı incelemesi Québec Öğrenci Hareketi'nin gelişimini ve hükümet nezdinde algılanışını daha iyi anlayabilmek için zaruri görünmektedir. Kanunun ayrıntıları hükümetin öğrenci hareketine yönelik baskı politikasının

vardığı sınırları göstermesi açısından da ayrıca çok büyük önem arz etmektedir. Söz konusu yasa çerçevesinde grevdeki öğrencilerin üniversite arazisine 50 metreden fazla yaklaşması yasaklanmıştır. Buna ilaveten, aynı kanunla, kent merkezlerinde 50'den fazla kişinin bir araya gelerek izinsiz gösteri yapmasına önemli kısıtlamalar getirilmiştir (Uzun, 2013: 5). 50 kişiden fazla katılımçıya sahip gösterilerin organizatörleri gösterinin başlamasından 8 saat önce yazılı bir biçimde polise zamanı, süreyi ve güzergâhı paylaşmak durumunda bırakılmıştır (Bernston, 2014). Bunun da ötesinde gösteriye katılan kişiler organizasyonda yer almasalar da etkinliğin polis talimatlarına uygun gerçekleşmesinden sorumlu tutulacaklardı. Bu maddeye ilaveten, kanun, öğrenci derneklerine adli sorumluluk yüklemekte ve üyelerinin bireysel davranışlarından bu derneklerin sorumlu tutulacaklarını öngörmekteydi (Annis, 2012).

12 No'lu Kanun tarafından öngörülen yasa ve yasalara uymayanlar oldukça yüklü para ve hatta hapis cezalarıyla karşı karşıya kalacakları konusunda uyarılmıştır. Buna göre yasanın belirlediği kuralların ihmal edilmesi durumunda bireyler 1-5 bin dolar, organizatörler 7-35 bin dolar, dernekler ise 25-125 bin dolar arası para cezasına çarptırılacaklardı (Bianet, 2012). Böylelikle, para ve hapis cezası protesto eylemine katılımın maliyetini arttıran önemli bir gizli baskı mekanizması olarak işlerlik kazanacaktı.

Bunun da ötesinde kanun, taşıdığı belirsiz ifadeler nedeniyle milli güvenlik kavramına çok geniş bir tanım getirmekteydi. Böylece polis kamu güvenliği açısından bir risk ortaya çıktığına tek taraflı olarak kanaat getirmek suretiyle gösteri güzergâhında değişiklik isteyebiliyordu. Bu durum, ikinci kısımda detaylı bir biçimde ele alınacağı üzere, polisin takdir yetkisini olabildiğince arttırdığı ölçüde kamu güvenliği hususunda Québec hükümeti adına yeni bir yaklaşımın haberini veriyordu.

Solty'nin de (2012) belirttiği üzere, bu olağanüstü kanun, hükümet üzerinde bumerang etkisi yaratmıştır. Brockett'in (1993) baskı ve protesto ilişkisini derinlemesine inceleyen çalışmasında savunduğu gibi, hükümetin istisnai kanunlar yoluyla harekete geçirdiği artan baskısı kısa dönemde toplumsal hareketi yoğunlaştırmıştır. Daha önce öğrenci hareketini desteklemeyen ya da tarafsız görünen kesim de hareketle dayanışma içerisine girerken, ayrıca, kanunun 17 Mayıs tarihinde çıkmasından hemen sonra, 22 Mayıs 2012'de sadece öğrenciler değil toplumun hükümetin baskıcı politikalarına karşı duran daha geniş bir kesimi de sokaklara inmiştir. Toplumsal hareketin başlayışının 100. günü olmasıyla birlikte kanunun, anayasa-dışı ve cezalandırıcı niteliği yüz binleri sokağa dökmeye yetmiştir. Öyle ki kanunun yürürlüğe girmesini takip eden haftada gerçekleşen gösteri sonrasında polis, bir gece içerisinde,

toplamlarını hukuk dışı olarak nitelendirdiği 506 kişi yi gözaltına almıştır. Bu sayı, ülkede 1970 yılında gerçekleşen Ekim Krizi ve ilan edilen sıkıyönetim rejimi altında gerçekleşen tutuklama sayısını bile aşmaktadır (Bernston, 2014: 29).

Olağanüstü kanun rneği olarak 12 No'lu Kanun'un ivedilikle uygulanmaya konulması ve bunu takip eden kalabalık tutuklamalar toplumun diğer kesimlerinin de dikkatini çekmiştir. Montral Baro Başkanı, 12 No'lu Kanun'un anayasal hakları iğnediğine dair görüş bildirirken, benzer görüşlere sahip yüzlerce avukat ile birlikte 28 Mayıs tarihinde Adalet Sarayı önünde eyleme başlamıştır. Kanuna yönelik tepkiler sendikalar bünyesinde de büyümüştür. Böylelikle deyim yerindeyse, hareket karakter değiştirmiş ve bir ğrenci hareketinden kitlesel bir halk hareketi doğmuştur. Kitlesel hareketin hedefinde ise neoliberal devlet bulunmaktadır. Artık Jean Charest başkanlığındaki liberal hükümet, sadece ğrenci hareketi ile değil, toplumun sivil haklara sahip çıkan kesimini de içeren kitlesel bir eylemle karşı karşıya kalmıştır. Bu, istisnai kanunların yürürlüğe girmesi kadar, bu yetkilerin hareket alanını genişlettiği polis ile toplumsal hareketin temasının da önemli bir sonucuydu.

işte bölümün takip eden ikinci kısmı, yukarıda detayları sunulan kanunların uygulamada polis ve protestocular arasında yeniden yapılandırđıđı ilişki temelinde incelenecektir. İlgili kanunların polis şiddetine, polisin takdir yetkisine ve son olarak polis-halk ilişkisine yönelik etkileri Qubec ğrenci Hareketi bağlamında analiz edilecektir.

Polis ve Toplumsal Hareket

"Sokakları Geri Alın!"⁵

İkinci bölümün hemen başında hatırlatıldığı ve Poulantzas'ın önemle vurguladığı üzere hukuk ve şiddet arasında bir karşıtlık bulunmamaktadır; bilakis birincisi ikincisini büyük ölçüde düzenlemektedir. Dolayısıyla yukarıda *ad hoc* biçimde ve istisnai olarak kullanıma sokulan yeni olağanüstü kanuni düzenlemeler hukuk-idare uzamının keşiştiği kritik yerde duran polisi ve onun muhalif hareketle ilişkisini de başlıca üç nedenden ötürü çok derinden ilgilendirir: Birincisi, olağanüstü kanunlar toplumsal hareketin bastırılmasına yönelik olarak polisin uygulayacağı şiddet için zemin hazırlar. Böylece polisliğin müzakereye dayalı yumuşak türünden kanun ve düzeni esas alan sert polisliğe geçişi hızlandırır (Della Porta ve Fillieule, 2004: 219). İcincisi, bu kanunlar bünyesinde barındırđıđı muğlak ifadeler nedeniyle polisin takdir yetkisini arttırır ve keyfi güç kullanımını teşvik eder. Üçüncüsü, olağanüstü kanunları uygulayan polis hükümetin elinde basit bir zor aracı olarak algılanmaya başlar. Bu durum ise, çift yönlü polislik (Ergut, 2012) uygulamasını yok sayar ve bu şekilde toplum nezdinde polisin güvenilirliğini azaltarak toplumsal şiddetin yoğunlaşmasına neden olur.

Dolayısıyla bu bölüm dâhilinde polis ve toplumsal hareket ilişkisi sadece polis şiddeti temelinde incelenmeyecektir (Combes ve Fillieule, 2011: 1). Bunun dışında, baskının gizli kalmış kısımları açığa çıkarılmak suretiyle polisin takdir yetkisi ve halkla olan ilişkisinin de araştırmaya dâhil edilmesi planlanmaktadır.

i) Polis Şiddeti ve *Printemps Erable*

Della Porta ve Reiter (1998), polisin Batı-liberal demokrasilerinde 1980 sonrası ve özellikle 1990'lı yıllar boyunca muhalif toplumsal hareketlere karşı yumuşak ve barışçıl bir müdahale anlayışı izlediği yönünde tespitte bulunmaktadır.6 Bununla birlikte 2000'li yıllara gelindiğinde durum büyük ölçüde değişmiştir. Della Porta ve Zamponi (2013), 1990'lı yıllarda hüküm süren yumuşak protesto polisliğinin 2000'li yıllara gelindiğinde yerini sert polislik biçimlerine bıraktığını tespit etmiştir. Buna ilaveten, 2000'li ve 2010'lu yıllar bağlamında, Avrupa genelinde ortaya farklı biçimlerde çıkan polis şiddetinin artık bir istisna teşkil etmediğini ve bunun artık bir nevi yeni bir eğilim hâline geldiğini vurgulamışlardır. Calafati (2013), polisin toplumsal hareketlere yönelik müdahalesinde yaşanan bu değişimi, Wacquant'a atıfla "neoliberal devlet" kavramı üzerinden açıklar. Vurguyu ise, bu sonuncunun cezai ve sınıfsal karakterine yapar. Buna paralel olarak, Della Porta ve Reiter'in sınıflı dışlayan Batı demokrasisi kavramını reddeder ve polis şiddetini neoliberal Leviathan kavramı üzerinden anlamaya çalışır.

Québec örneği de yukarıdaki eğilimi somutlar niteliktedir. Özellikle kemer sıkma politikaları karşısında artan toplumsal muhalefet karşısında polis şiddeti liberal hükümetin baskı politikalarının önemli bir ayağı olarak işlemeye başlamıştır. Québec Öğrenci Hareketi bağlamında, polis ve polis şiddeti, hareketin başladığı Şubat-Mart aylarından itibaren tartışma konusu hâline gelirken önceki bölümde incelenen istisnai kanunların Mayıs 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle birlikte yoğunluğunu arttırmıştır. Diğer bir deyişle Charest hükümeti, müzakerelerin sonlandırılması kararı ve ardından gelen istisnai kanunların yürürlüğe girmesi neticesinde yoğun gözaltı ve tutuklamalara dönük sert polislik biçimlerine yönelmiştir.

Printemps Erable süresince, Québec polisi, deyim yerindeyse, hükümetin silahlı kolluk gücü görevini üstlenmiş ve kanun ve düzen adına hükümetin politikalarına uygun davranmayan muhalif kesimlerin bastırılmasından sorumlu hâle gelmiştir (Savard, 2013). Parantez açmak suretiyle vurgulamak gerekir ki her ne kadar polis şiddeti, istisnai kanunların yürürlüğe girmesi ile birlikte sistematik ve daha sert hâle geldiyse de, Mayıs 2012 öncesinde de öğrenci hareketi sık sık polis şiddeti ile karşılaşmıştır. Bu bağlamda polis şiddeti, öncelikli olarak, 7 Mart 2012'de Francis Grenier'in gaz fişegiyle gözünden yaralanması (Duchaine,

2012) ile tartışılmaya başlanmıştır. Grenier, harmonika çalarak barışçıl bir biçimde protesto eylemi gerçekleştirdiği sırada polis şiddetine maruz kalmıştır. Bu müdahaleye tepki gecikmemiştir: 15 Mart'ta düzenlenen sivil itaatsizlik eylemi ile polis şiddeti kalabalıklar tarafından protesto edilmiştir. Bu, aynı zamanda Québec Öğrenci Hareketi'nin farklı bir boyutla daha eklenmesi, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü savunan daha kapsamlı bir rol üstlenmesi ve nihayetinde daha fazla destek bulması anlamına da gelecektir.

Buna ilaveten, protesto yürüyüşleri sert teknik ve yöntemlerle dağıtılmıştır. McGill Üniversitesi'nden Erin Hudson adlı öğrencinin vurguladığı üzere polisin göstericileri tutuklamak için bir nedene ihtiyacı vardır. İşte, hükümetin çıkardığı istisnai kanunlar tam da bu işe yaramaktadır. Öyle ki kanunların yürürlüğe girmesiyle birlikte ülke, tarihinin en büyük tutuklama dalgasını yaşamaya başlamıştır. Québec Öğrenci Hareketi'nin başladığı günden Mayıs ayının sonuna kadar 2500 kişinin tutuklandığı belirtilmektedir (Annis, 2012).

Polisin, artan şiddeti hareketin gelişimini de büyük ölçüde etkilemiş ve deyim yerindeyse onu dönüştürmüştür. Polis şiddeti toplumsal hareketi kısa vadede güçlendirmiş ve büyütülmüştür. Öyle ki, *La Loi 12*'nin yürürlüğe girmesi ve uygulanması sonrasında yüz binler Kanada tarihinin en büyük sivil itaatsizlik eylemini gerçekleştirmiştir. Ancak uzun vadede, polisin artan şiddeti, tutuklamalar ve para cezaları, hareketi yormuştur. İfade Özgürlüğü için Kanadalı Gazeteciler (Canadian Journalists For Free Expression - CJFE) üyesi Pavlova (2013), hareketin sona ermesinden tam bir buçuk yıl sonra kaleme aldığı metinde, Montréal sakinlerinin polis şiddetinin artışıyla birlikte protesto kabiliyetlerini büyük ölçüde kayb ettiklerini belirtmektedir.

Diğer taraftan, polis şiddetinin artışıyla birlikte hareketin radikalizasyonu da derinleşmiştir. Québec Öğrenci Hareketi'nin başladığı Şubat-Mart aylarında, gösterilere katılım sırasında şortlu, el çantalı kimseler görülürken, polis şiddetinin ortaya çıkışıyla birlikte giderek gaz maskelerinin, fularların göstericilerde ortaklaştığını ve birbirlerini ayırt etmelerini kolaylaştırdığını ve bir biçimde topluluk hissi oluşturulabildiğini söyleyebilmek mümkün görünmektedir. Özetle polis şiddetinin artışı hareketin radikalizasyonunu tetiklemiştir.

Özetlemek gerekirse, istisnai kanunların yürürlüğe girmesi polis şiddetini yoğunlaştıracak hukuki zemini hazırlamıştır. Ancak baskının ve şiddetin artışı, kısa vadede, bumerang etkisi yaratarak hükümetin kendisine yönelmiş, hareketi ise büyütülmüştür. Ancak Québec Öğrenci Hareketi'nin uzun süreli bir hareket olduğu düşünüldüğünde polis şiddetinin hareketi her geçen gün giderek yordduğu, maliyetini yükselttiği ve korku kültürü yaratmak suretiyle tehdit ettiği de hesaba katılmalıdır.

ii) Hukuk ve İdare Uzamının Birleştiği Yer Olarak Polisin Takdir Yetkisi ve Toplumsal Hareket

Hobbes'un başyapıtı *Leviathan*'da ifade ettiği üzere yazılı olsun ya da olmasın tüm kanunların yorumuna ihtiyacı vardır. Gündelik hayatta, devletin toplumla kamu düzeni hususunda en yakın ilişkiyi kurduğu sınırdaki polis durur. Bu nedenle kanunun uygulanması sırasında polisin takdir yetkisi ortaya çıkar. Takdir yetkisi ile kastedilen şey, çok genel olarak, yazılı hukuk ile hukukun uygulanması arasındaki boşluğu devletin sokaktaki silueti olarak polisin doldurmasıyla ilgilidir (Seri, 2009). Önemle belirtilmesi gerekir ki, kanunun sokaktaki uygulayıcısı olarak ve yine devletin fiziksel şiddetinin bizzat uygulayıcısı olarak polisin takdir yetkisi kritik bir öneme sahiptir.

Québec örneğinde görüldüğü üzere devlet, artan toplumsal muhalefet karşısında güvenlik tanımını olabildiğince genişletmiştir. Buna paralel olarak kanunda çok daha muallak ifadeler yer almaya başlamıştır. Bu durum ise polisin takdir yetkisini arttıran bir sonuca varmıştır. Mayıs 2012'de Québec'te hükümet tarafından hazırlanan ve yürürlüğe konan *Loi 12*'yi ve yine Montréal Şehir Konseyi tarafından hazırlanan *P-6* yasalarını bu çerçevede düşünmek gerekmektedir. Söz konusu kanunlar, polisin var olan takdir yetkisinin sınırlarını genişletici bir işleve hizmet etmiştir. Bu kanunlar iki nedenle polisi ve polislik biçimini derinden etkilemiştir: İlk olarak bu *ad hoc* kanunlar taşıdıkları belirsiz ifadelerle polise sınırsız bir takdir yetkisi kazandırmıştır. Hem *La Loi 12* hem de *P-6* bünyesinde yer alan muğlak ve geniş kapsamlı ifadelerle polis, keyfi ve kötü niyetli kullanıma açık bir takdir yetkisine haiz olmuştur.

Bu muğlak ifadeler sayesinde polis, tek taraflı olarak, kendisine sunulan yürüyüş güzergâhını kamu güvenliği için ciddi bir risk oluşturabileceği gerekçesine dayanarak değiştirmelerini isteyebilmekte ya da doğrudan gösteriyi yasaklayabilmektedir. Gösterinin polisin yetkisiyle tek taraflı olarak yasaklanabilmesi veya dağıtılmasına yönelik bu tip yetkilerin kanunla düzenlenmesi, üstelik bunun muğlak ve geniş tanımlar üzerinden kabul edilmesi, bizzat, şiddeti tetikleyici rol üstlenmektedir (Della Porta ve Fillieule, 2004: 222). Buna paralel olarak, *La Loi 12*'nin öngördüğü bilgi ve istihbaratı elde etmek amacıyla polis, göstericileri sorgulayabilme imkânı elde etmiştir. Polisin, şüphelileri yargıç önüne çıkarmadan sorgulayamayacağını öngören yasal gerekliliklere rağmen (Neocleous, 2012: 186) istisnai kanunların polise tek taraflı olarak verdiği yetkilerin genişliği buna açıkça imkân tanımaktadır.

Öte yandan, Della Porta ve Fillieule'in (2004: 222) belirttiği üzere, polisin herhangi bir yargı kurumuna başvurmadan ceza dağıtıyor olabileme imkânına sahip olması polislik biçimlerini doğrudan etkileyen bir unsur olarak ortaya

çıkılmaktadır. Bu sonucusu, polisin takdir yetkisini hem genişleten hem de uygulamada sertleştiren bir etkiye sahiptir. Jean Charest hükümetinin yürürlüğe koyduğu istisnai kanunlar, polise para cezası uygulama hakkı verirken ve yine gözaltına alma koşullarını kolaylaştırırken tam da böyle bir çerçeve sunar. Böylece, polisin protestocular karşısında tehditkâr ve baskıcı bir biçimde, onları kriminalize etmeye yönelik hareket alanı olabildiğince genişler. Polis, gösteri hakkından yararlananları kolayca suçluya çevirebilir hâle gelir.

Özetle, polisin temel karakteristiği olarak takdir yetkisi (Neocleous, 2012: 190), Québec Öğrenci Hareketi örneğinde görüldüğü üzere istisnai kanunlar yoluyla olabildiğince genişletilmiştir. Bu durum, yukarıda özetlendiği üzere, polislik biçimlerini dönüştürmekte ve toplumsal hareketi büyük ölçüde baskılamaktadır. Öte yandan, takdir yetkisi hükümetin iradesi ile genişletilen polis, giderek, hükümetin polisi hâlini almaktadır. Böylece toplum ve polis arasındaki ilişki dönüşmekte ve polisin kimin polisi olduğu tartışmaları ağırlık kazanmaktadır. Toplumsal hareketin karşısında polisin bu şekilde konumlandırılması sonucunda eylemciler, kolaylıkla, devlete karşı savaşan düşmanlar olarak resmedilmektedir. Bu ise, hareketin kriminalizasyonu sürecinde kilit bir işlevsellik kazanmaktadır.

iii) Polis-Halk İlişkisi ve *Printemps Erable*

Yukarıda özetlenen tüm bu gelişmeler, şüphesiz, polis ve toplum arasındaki ilişkiyi de dönüştürür. Neoliberal devletin, toplumun belirli kesimlerine yönelik bu baskıcı ve şiddet içeren tavrının fazla üzerinde durulmayan toplum-polis arasındaki ilişkiye dönük etkisi ayrıca üzerinde durulması gerekli bir analiz alanı açar. Daha önce belirttiğimiz üzere, polis kamu düzenini sağlamak amacıyla hizmet götürdüğü vatandaşın disiplin ve kontrolünden de sorumludur (Westley, 1953: 35). Bu nedenle kontrolünden sorumlu olduğu toplumun güvenine ve onayına da ihtiyaç duyar.

...Polisin kurumsallaşması sonucu iki gelişme ortaya çıkmaktadır: Bir yandan, polis gücü devlet yöneticilerinin ve elitlerin çıkarlarına etkili biçimde hizmet etmektedir (bundan dolayı siyasal sürece artan müdahaleleri söz konusudur). Öte yandan, ordudan farklı olarak “yeni polis” halkın rızasını kazanmak zorunda olduğundan, alt sınıflar gündelik hayatlarını düzenlerlerken bu süreçten kısmi de olsa yararlar sağlayabilmektedir. “Çift yönlü” polislikten kastedilen budur (Ergut, 2012:20).

Çift yönlü polislik olarak nitelendirebilecek bu karakteristik nedeniyle polisin, devletin mi yoksa toplumun mu polisi olduğu toplumsal hareket ve buna yönelik polis müdahalesi konusu tartışmaya açıldığında yeniden masaya yatırılır. Québec örneği dâhilinde de bu soru özellikle protesto gösterilerine

artan polis müdahalesi sonrasında daha sık sorulmaya başlanır.

Bu noktada, konuyla ilgili olarak Della Porta ve Fillieule'in (2004: 220) altını çizdikleri üzere şu nokta önem kazanır: Polislik biçimlerinin zor ve baskıya dönük kullanımı, demokratik rejimlerde, bu baskı ve zorun uygulayıcısı ve karar vereni olarak hükümet karşısında toplum nezdinde inandırıcılık ve meşruluk sorunları meydana getirir. *Printemps Erable*'den sonra üç derneğin ortaklaşa hazırladığı *Répression, Discrimination et Grève Etudiante: analyse et témoignage* (2013) adlı çalışmada tespit ettikleri üzere, olayların sona ermesinden sonra, Québec'te, polise duyulan güven çok büyük bir hasar görmüş durumdadır. Görüşme yapılan kişiler, protesto eylemleri sırasında fiziksel ve psikolojik zarara ve tehdide maruz kaldıklarını ifade etmektedirler. Bu tip fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan vatandaşların, polis şiddetine karşı örgütlendikleri, hâlihazırda var olan örgütleri güçlendirdikleri (*Collectif Opposé à la Brutalité Policière - COBP*), konu ile ilgili araştırmalar yürüttükleri ve bu çerçevede toplum-polis ilişkisini düzeltmek için çeşitli reformlar üzerinde çalışmalar yaptıkları gözlemlenmektedir.

Öte yandan, polisin hükümetin silahlı organı olarak toplumsal hareket karşısında konumlandırılması ile birlikte kamu düzeni bloğu ve sivil haklar bloğu (Della Porta, 2008: 228) arasındaki ayırım keskinleşmektedir. Polise karşı savaştan gösterici resmi ikincisinin, birincisi lehine zayıflaması sonucunu getirmektedir. *Printemps Erable* örneğinde, bu resmin toplumun zihninde çizilmesi ve dolayısıyla blokların keskinleşmesi medya aracılığıyla da kolaylaştırılmıştır. Nihayetinde, kampların keskinleşmesi ve ikincisinin birinci lehine güçlenişi, muhalif hareketlerin kriminalizasyonu sürecini hızlandırmıştır.

Sonuç olarak, polis ve göstericiler arasındaki savaş durumu, polis/devlet-toplum arasındaki ilişkiyi karmaşıklaştırdığı, muhalefetin kriminalizasyonunu kolaylaştırdığı ve son olarak tüm bunlarla ilişkili olarak hareketi radikalize ettiği müddetçe toplumsal hareketin gelişimini derinden etkiler.

Sonuç

Québec'te büyüyen öğrenci hareketi, şüphesiz, basitçe, hükümetin öğrenci harçlarına yaptığı zamma yönelik bir tepki olarak özetlenemez. Bu bağlamda, çalışmanın ilk kısmında, neoliberal eğitim politikalarının dönüştürücü etkisi ve hareketin ortaya çıkmasındaki nedenselliği tahlil edilmeye çalışılmıştır. İlk olarak, Québec'teki yükseköğrenim giderlerinin, refah rejiminin politikaları doğrultusunda Kanada'nın diğer eyaletlerinden daha az seviyede tutulduğu, ancak, eğitim sisteminin, daha makro bir perspektifle yaklaşıldığında küresel neoliberal eğitim politikalarının -iş gücü piyasasına evrensel bir çalışma kültürünü taşıyan beşeri sermaye sunmak- amaçlarını paylaştığı savunulmuştur. Neoliberal

eğitim politikaları uyarınca yükseköğrenim giderleri arttırılmakta, öğrenciler, seçme özgürlükleri kısıtlanan borçlandırılmış öznelerle dönüştürülmekte ve aynı anda, daha geniş vizyonlarla birleşen birikim stratejileri doğrultusunda, yükseköğrenim kurumları girişimci ve rekabetçi eğitim fabrikalarına dönüştürülmektedir. Öğrencilerin yalnızca zamların iptal edilmesi değil, bu eğitim anlayışının değiştirilmesi talepleri, kapitalizmin bir çelişkisi olarak eğitim alan kesimlerin kaçınılmaz olarak bilinçlenmesiyle anlaşılabilir.

Çalışmanın üstünde durduğu bir diğer argüman, neoliberal dönemde, küreselleşmenin de etkisiyle devletin tükenmekte olan bir model olarak algılanmasının bir yanılısamadan ibaret olduğudur. Kapitalist güç-iktidar-şiddet bağlantısı takip edildiğinde devletin sürekli olarak yeniden üretilen bir payanda niteliği, Québec örneğinde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Québec Öğrenci Hareketi'nde öğrencilerin karşı çıktığı politikaların yürütücüsü olarak devletin kendisi de bir taraf hâline gelmiştir. Neoliberal politikaların meşrulaştırıcısı ve uygulayıcısı olan devlet, kendisinin de dâhil olduğu üniversite-işveren üçlü düzleminde, düzenlemeleri ve kurumlarıyla da yeniden-üretimiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ele alındığı üzere, öğrencilerin mevcut düzene karşı çıkmasıyla, şiddet araçlarının merkezî bütünleşme aygıtı olan devlet, toplumsal hareketi, kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak algılamış ve kamu düzenini sağlamak bahanesiyle sahip olduğu baskı mekanizmalarını -yargıyı ve polisi- harekete geçirmiştir. Charest hükümeti, öğrenci sendikalarıyla müzakere masasından kalktıktan sonra, toplumda sorun çıkararak kesim olarak gösterdiği öğrencilerin mobilizasyonunun maliyetini yükselterek imkânsızlaştırmak adına hareketi şiddet yoluyla bastırmaya ve kriminalize etmeye yönelmiştir. Bu şekilde, devletin güvenliği devletin varlığı üzerinden meşrulaştırılırken, aynı zamanda, baskı politikası hukuk çatısı altında meşru ve hukuki kılınmıştır.

Mayıs 2012'de çıkarılan kanunlar vasıtasıyla, demokratik düzenin korunması vurgusu yapılarak, yalnızca göstericilerin değil, tüm toplumun temel hak ve özgürlükleri baskı altına alınmış ve aynı zamanda içerikteki muğlak ifadelerle şiddet, hukuk yoluyla ile normalleştirilmiştir. Ancak, istisnai kanunlar bumerang etkisi yaratmış, öğrenci hareketine karşı ya da tarafsız duran toplumun diğer kesimleri de baskıcı politikalara karşı eylemle bütünleşmiştir. Gözaltılar ve artan polis şiddetinin de etkisiyle, protestolar, öğrenci hareketinden kitlesel bir halk hareketine dönüşmüştür. Bu süreçte aynı zamanda polis, hükümetin silahlı kolluk gücüne dönüşmek suretiyle kanun ve düzen adına neoliberal politikalara muhalif kesimlerin bastırılmasından sorumlu hâle gelmiştir. Hukuki düzenlemelerdeki muğlak ifadeler, doğal olarak polisin eylemler sırasındaki takdir etkisini arttıran ve şiddeti tetikleyen bir durum ortaya çıkarmış, polise

karşı direnen öğrenciler de devlete düşmanmış gibi imgelenmiştir. Halkın yararını da gözeten çift yönlü polislik karakterinin halk lehine olan yönü aşınmış, polis ve göstericiler arasındaki çatışma, polis/devlet-toplum arasındaki ilişkiyi kamplaştırmıştır. Bu bağlamda, hükümeti temsil eden arayüz olarak polisin uygulamaları, Charest hükümetinin inandırıcılığını ve meşruluğunu bütünüyle sorunlu hâle gelmiştir.

2012 Şubat'ında başlayan uzun soluklu Hareketin sonucunda, yapılan zamlar durdurulmuş ve Québec Liberal Partisi 4 Eylül 2012'de yapılan seçimleri kaybetmiştir. Denilebilir ki Québec Öğrenci Hareketi, normatif bir ideal olarak sosyal demokratik toplum ve refah rejiminin korunabilmesi hedeflerine ulaşmayı başarabilmiştir. Öğrenci derneklerinin neoliberalizmle mücadelesi ise hâlen devam etmektedir.

Toplumsal hareketleri irdeleyen çalışmalarda, hareketlerin genel ortak özelliklerinin ve yerel özgüllüklerin farkında olunması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Québec Öğrenci Hareketi, bu bağlamda, daha genel perspektifle, tarihsel süreç olarak kapitalizmin içinde bulunulan evresinin sosyal ve ekonomik koşullarında nüvelenmiştir ve aynı zamanda, kendi özgüllükleriyle diğerlerinden ayrılmıştır. Québec'teki öğrencilerin sendikal örgütlenme ve direniş kültürünün özgüllüğü, mücadelenin her safhasında açıkça gözlemlenmiştir. 13 Şubat 2012'de başlayıp 7 Eylül 2012'de son bulan ve yüz binlerin katıldığı bir toplumsal harekete evrilen grevler, Amerika Kıtasında neoliberalizme karşı en önemli başkaldırılardan biri olarak görülmektedir.

Québec Öğrenci Hareketi gibi yoğun ve uzun soluklu bir süreç, şüphesiz, bu çalışmada yapılandan farklı yaklaşımlar temelinde de ele alınabilir. Québec Öğrenci Hareketi'nin tarihsel bağlamdaki kesinliğinin belirlenmesinin, bu çalışmanın amacını ve yerini aşacağı düşünülmektedir. Aynı dönemde farklı coğrafyalarda ortaya çıkan Arap Baharı, Gezi Hareketi, Avrupa'da ve Amerika Kıtasındaki kalkışmalar gibi diğer toplumsal hareketlerle Québec Öğrenci Hareketi'ni karşılaştırmalı bir biçimde ele alacak çalışmalar, hareketin tarihsel bağlamına yerleştirilmesine ve anlamlandırılmasına katkıda bulunacaktır. Yazarların amacı, bu çalışmayla hem bu yönde bir diyalogiğin kapı aralamak hem de toplumsal hareketler literatürüne naçizane bir katkı sağlamaktan ibarettir.

Sonnotlar

¹ Québec tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Sessiz Devrim, süreç olarak, 1960 yılında Jean Lesage liderliğindeki Liberal Parti'nin iktidarı ele geçirmesi ile başlamıştır. Québec devletini, Fransız Kanadası'nın siyasal ifadesi olarak nitelendiren Liberal Parti,

takip eden dönemde, Fransız-Kanadalı kimliğinin ifadesi için gerekli olan laik ve egemen refah devletinin arayışına yönelmiştir (Dale, 1984). Böylelikle, devlet 1960'lı yılların kilit aktörü hâline gelirken başlıca beş sektörde meydana gelen reformlar Sessiz Devrim'in kalbine yerleşmiştir: toplumun demokratikleşmesi, eğitim ve sağlığa erişimde eşitlik ilkesinin sağlanması, büyük ekonomik yapıların kontrolü, Quebec kamu sektörünün modernizasyonu ve egemenlikçi siyasal hareketin doğuşu (Rocher, 2012).

² Elinizdeki çalışma kapsamında "terörist" kelimesinin günümüzde içinin doldurulduğu anlamlar dikkate alınarak kullanılmamasına özen gösterilmiş olmakla birlikte, Davenport'un bahsedilen makalesinden aktarılan ilgili alıntıda yazarın orijinal metnine müdahale edilmek istenmemiştir.

³ Gösteri ve göstericilere dair istihbaratın polis tarafından toplanması önemli bir toplumsal hareket kontrol mekanizması olarak işlerlik kazanmaktadır (Della Porta ve Fillieule, 2004).

⁴ Coalition Avenir Québec ya da kısaca CAQ, 2011 yılında milyarder Charles Sirois ve Air Transat adlı firmanın eski başkanı François Legault tarafından kurulmuştur.

⁵ Söz konusu cümle, gösterileri dağıtmaya yönelik polis emrine atf içermektedir. 2010 yılında bu defa Kanada'nın Toronto şehrinde gerçekleştirilen G-20 zirvesine karşı gösteri düzenleyen eylemciler ve onlarla birlikte gazeteci, insan hakları izleyicileri gözaltına alınmışlardır. İşte bu gözaltılar öncesinde Toronto Polis Şefi'nin meslektaşlarına yönelik emri olarak duyulan "Sokakları geri alın" komutu, 2014 yılında International Network Of Civil Liberties Organizations (INCLLO) tarafından hazırlanan ve 9 farklı ülkede toplumsal hareketlere yönelik hükümet baskısının incelemesini sunan önemli bir çalışmanın başlığı olarak kullanılmıştır.

⁶ Della Porta ve Fillieule'in (2004) çalışmasında bu genelleme yapılmakla birlikte bunun ağırlıklı olarak Kıta Avrupa'sında böyle geliştiği, istisnaları olduğu ve tüm sosyal ve siyasal gruplar karşısında benzer şekilde uygulanmadığı not olarak düşülmektedir.

⁷ La Ligue des droits et libertés, l'Association des juristes progressistes et l'Association pour une solidarité syndicale étudiante (ASSE).

Kaynakça

Ancelevici M ve Dupuis-Déri F (2014). Introduction. İçinde: M Ancelevici ve F Dupuis-Déri (der), *Un Printemps Rouge et Noir: Regards croisés sur la grève étudiante de 2012*, Montréal: Ecosociété, 7-33.

Annis R (2012). Government Repression of Quebec Student Movement Sparks Massive Protests, *Global Research*, <http://www.globalresearch.ca/government-repression-of-quebec-student-movement-sparks-massive-protests/31079>. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Barreau du Québec (2013). Regard du Barreau du Québec sur l'Etat de Droit 2012 *Bilan des Interventions*, <http://www.barreau.qc.ca/pdf/publications/2013-etat-droit.pdf>. Son erişim tarihi, 15/04/2015.

Bégin-Caoutte O ve Jones G. A (2014). Student organizations in Canada and Quebec's 'Maple Spring'. *Studies in Higher Education*, 39(3), 412-425.

Bernston J (2014). Marching to a Different Drum: The Casserole Protests of the Québec Student Movement, 2011-2012, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ottoawa Ontario: Carleton University.

Bianet (18/05/2012). Québec'te Anti-Öğrenci Yasası. <http://www.bianet.org/bianet/genclik/138452-quebec-te-anti-ogrenci-yasasi>. Son erişim tarihi, 11/04/2015.

Brockett C (1993). A Protest-Cycle Resolution Of The Repression/Popular-Protest Paradox, *Social Science History*, 17 (3), 457-484.

Calafati L (2013). Understanding The Return Of Violent Protest Policing In Europe: Some Reflections Provoked By The Italian Case, *MA Term Papers*, <http://www.sussex.ac.uk/anthropology/pgstudy/termpapers>. Son erişim tarihi, 11.4.2015.

Chouinard T (2012). Line Beauchamp Démissionne. *La Presse*, 14 Mayıs. Son erişim tarihi, 11/04/2015.

CLASSE (2012). "Share our future: The CLASSE Manifesto". <http://www.stopthehike.ca/2012/07/share-our-future-the-classe-manifesto>. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

CLASSE (2013). "Historique des grèves generals".<http://www.bloquonslahausse.com/verslagreve/historique-des-graves-generales>.Son erişim tarihi, 09.04.2015.

Combes H ve Fillieule O (2011). De La Répression Considerée Dans Ses Rapports à L'Activité Protestataire, *Revue Française de Science Politique*, 61, 1047-1072.

Corbeil M (2012). La Loi Spéciale sur la Grève Etudiante Adoptée. *La Presse*, 18 Mayıs. Son erişim tarihi, 11/04/2015.

Côté-Ostiguy, C. (2012). Speak Red. Amy Mm (Çev.) <http://www.quebecprotest.com/post/23632403200/speak-red-bycatherine-cote-ostiguy-translated>. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Cox L (2013), *Eppue Si Muove: Thinking 'The Social Movement'*, İçinde: C Barker vd. (der.), *Marxism and Social Movements*, Boston: Brill, 125-146.

Dale T (1984). *Jean Lesage and the Quiet Revolution*, Toronto: Macmillan.

Davenport C (2007). State Repression and Political Order, *Annual Review of Political Science*, 10, 1-23.

Ağkaya O ve Yılmaz A G (2015). Québec'in Baharı: Neoliberalizm, Direniş ve Devlet. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 147-178.

Della Porta D ve Reiter H (1998). The Policing of Protest in Western Democracies. İçinde: D Della Porta ve H Reiter (der). *The Policing of Mass Demonstrations in Contemporary Democracies*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1-34.

Della Porta D ve Fillieule O (2004). Policing Social Protest. İçinde: D A Snow, S A Soule ve H Kriesi (der). *The Blackwell Companion to Social Movements*, Oxford: Blackwell, 217-41.

Della Porta D (2008). Research on Social Movements and Political Violence, *Qual Sociol*, 31, 221-230.

Della Porta D ve Zamponi L (2013). Protest and Policing on October 15th Global Day of Action: the Italian Case, *Policing and Society*, 23 (1), 65-80.

Duchaine G (2012). Blessure: Francis Grenier Poursuivra la Ville de Montréal. *La Presse*, 8 Mayıs. Son erişim tarihi, 12/04/2015.

Dupuis-Déri F (2010). La Répression Policière, Encore et Toujours. İçinde: V Serge (der). *Ce Que Tout Révolutionnaire Doit Savoir De La Répression*, Montreal: Lux.

The Economist (02/06/2014). The Digital Degree, <http://www.economist.com/news/briefing/21605899-staid-higher-education-business-about-experience-welcome-earthquake-digital>. Son erişim tarihi, 15/04/2015.

Ergut F (2001). Polis Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Amme İdaresi Dergisi*, 34 (1), 59-78.

Ergut F (2012). *Modern Devlet ve Polis Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği*. (2. Baskı), İstanbul: İletişim.

Giroux H A (28.08.2012). Days of Rage: The Quebec Student Protest Movement and the New Social Awakening, *Truthout*, <http://www.truth-out.org/opinion/item/11040-the-quebec-student-protest-movement-and-the-power-of-the-radical-imagination>. Son erişim tarihi, 01.04.2015.

Hardt M. ve Negri A (2012). *Duyuru*. Çev. A Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hetland G ve Goodwin J (2013). The Strange Dissappearance of Capitalism from Social Movement Studies. İçinde: C Barker vd. (der), *Marxism and Social Movements*, Boston: Brill, 83-102.

Hirsch, J (2011) *Materyalist Devlet Teorisi: Kapitalist Devletler Sisteminin Dönüşüm Süreçleri*, Çev. Şule Daldal, İstanbul: Alan Yayınları.

INCLO (Interntional Network Of Civil Liberties Organizations) (2013). Take Back The Streets Repression And Criminalization Of Protest Around The World, https://www.aclu.org/files/assets/global_protest_suppression_report_inclo.pdf. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Jessop B (1990). *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Cambridge: Polity Press.

Jessop B (2009). *Kapitalist Devletin Geleceği*, Çev. A Özcan. Ankara: Epos Yayınları.

Legault J (11.02.2015). Abus Policiers et Silence Politique. *Journal de Montreal*. <http://www.journaldemontreal.com/2015/02/10/abus-policiers-et-silence-politique>. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Luckas M (2012). Quebec Student Protests Mark 'Maple Spring' in Canada. *The Guardian UK*, 2 Mayıs. Son erişim tarihi, 10/04/2015.

Marshall A G (2012). "The Maple Spring: Ten Things You Should Know About the Quebec Student Movement", <http://www.counterpunch.org/2012/05/23/10-things-you-should-know-about-the-quebec-student-movement>. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

National Association of Consumer Bankruptcy Attorneys (NACBA) (7.2.2012). The Student Loan 'Debt Bomb': America's Next Mortgage-Style Economic Crisis?

<http://nacba.org/Portals/0/Documents/Student%20Loan%20Debt/020712%20NACBA%20student%20loan%20debt%20report.pdf>. Son erişim tarihi, 10.4.2015.

Necleous M (2011). 'O Effeminacy! Effeminacy!' War, Masculinity and the Myth of Liberal Peace, *European Journal of International Relations*, 19 (1), 93-113.

Neocleous M (2012). *Toplumsal Düzenin İnşası Polis Erkinin Eleştirel Teorisi*. Çev. A Bekmen. İstanbul: H20 Kitap.

Nilsen A G ve Cox L (2013). What Would a Marxist Theory of Social Movements Look Like?. İçinde: C Barker vd. (der), *Marxism and Social Movements*. Boston: Brill, 63-82.

Pavlova R (2013). The Maple Spring The Impact on Free Expression in Québec, CJFE, <https://cjfe.org/resources/features/maple-spring-impact-free-expression-Québec> Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Poulantzas N (2001). The Poulantzas Reader: Marxism, Law and the State. İçinde: J Martin (der). NewYork&London:Verso.

Remes J (2013). Introduction to 'Share Our Future: The CLASSE Manifesto', *All About Mentoring*, 42, 114-118. http://www.academia.edu/2399470/Introduction_to_Share_Our_Future_The_CLASSE_Manifesto_. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Rocher F (2012). The Evolving Parameters of Quebec Nationalism, *International Journal on Multicultural Societies*, 4 (1), 1-21.

Savard O T (2013). Fracture Politique, Lois Liberticides et Kermesse Policière: Essai Sur La Répression Du "Printemps Erable", *Possibles*, 36 (2), 160-175.

Ağkaya O ve Yılmaz A G (2015). Québec'in Baharı: Neoliberalizm, Direniş ve Devlet. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 147-178.

Schmitt M N (1992). State-Sponsored Assassination in International and Domestic Law, *Yale Journal of International Law*, 17 (2), 609-613.

Seri G (2009), Police Discretion as Unwritten Law: Governing the State of Exception, içinde: R Kalyani (der). *Police Discretion and Law*, Hyderabad: AMICUS, ICFAI University.

Solty I (2012). Canada's Maple Spring: From the Québec Student Strike to the Movement Against Neoliberalism", <http://www.globalresearch.ca/canadas-maple-spring-from-the-quebec-student-strike-to-the-movement-against-neoliberalism/5317452?print=1>. Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Tadros M (2011). The Politics of Unruly Ruptures, United Nations Research Institute for Social Development, [http://www.unrisd.org/80256B3C005BE6B5/\(httpNews\)/6CACEA99340950AAC125795D00581C33?OpenDocument](http://www.unrisd.org/80256B3C005BE6B5/(httpNews)/6CACEA99340950AAC125795D00581C33?OpenDocument). Son erişim tarihi, 15.04.2015.

Uysal A (2001). Devletin Güvenliği ve Toplumsal Muhalefet Eylemleri: "Kalemli Çete Örneği", *Birikim*, 146, 64-84.

Uzun B (2013). Kayıp Bir Kuşak Mı, Genç Olmaktan Kaynaklanan Deneyimler Üzerinden Aktivistin Yeniden İnşası mı?: Québec Öğrenci Grevi ve Yeni Gençlik Siyaset(ler)i. *Birikim*, 287, 87-96.

Wacquant L (2010). Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare, and Social Insecurity, *Sociological Forum*, 25 (2), 197-220.

Wacquant L (2012). Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism', *Social Anthropology*, 20(1), 66-79.

Westley A W (1953). Violence and the Police, *American Journal of Sociology*, 59, 34-41.

Winter M (1998). Police Philosophy and Protest Policing in the Federal Republic of Germany 1960-1990. içinde: D Della Porta ve H Reiter (der). *The Policing of Mass Demonstrations in Contemporary Democracies*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 188-212.

Yalçıntaş A (2014). Gençlik Hareketinin "Garip"leri: Koordinasyon ve Gezi, *Marjinaliz Bağimsız Öğrenci Dergisi*, 1, 1-5.